

DELAVSKA ENOTNOST

GLASILO SINDIKATOV SLOVENIJE • ŠT. 13 • 22. MARCA 1957 • LETO XVI. • CENA 10 DIN

PROLETARCI VSEH DEŽEL, ZDRUŽITE SE!

POSLEDNJE SLOVO TOVARIŠA TITA OB ODPRTEM GROBU MOŠE PIJADA

SLAVA VELIKANU REVOLUCIJE!

Dragi tovariš Moša!

Ko sva se pred Tvojim potovanjem poslovila, niti slutiti nisem mogel, da bom moral zadnjkrat govoriti s Teboj. Že dobrih petindvajset let sva bila vajena, da sva se srečala drugace, da sva skupaj delila težave in radosti, ki nama jih je prinašal naporni vsakdanji boj za novo in pravičnejšo družbo, za znano socializma v naši deželi. Tem bolj me boli to slovo, ker je prišla zahrbtna smrt tako nenadoma in nepričakovano.

Čeprav so Tvoje revolucionarno življenje in Tvoja dela znana siehernemu našemu delovnemu človeku, pa tudi daleč zunaj meja naše dežele, čutim potrebo in dolžnost, da povem nekaj o Tebi, o Tvoji revolucionarni dejavnosti, ne zato, da bi ocenil Tvoje življenje in delo, marveč zato, da bi se Ti zahvalil kot svojemu dragemu tovarišu in soborcu v svojem imenu, v imenu naše Partije in vseh naših narodov, za vse, kar si storil, in da bi vsaj v najkrajših potezah prikazal mladim rodovom, kakšnega človeka smo imeli in te dni izgubili.

V mojih mislih, v mojih očeh je ostala neizbrisna slika najinega prvega srečanja v lepoglavski kaznilnici. Oba sva bila vesela, da sva se tudi osebno spoznala. V mislih vidim, kako sediš zavrt v rjuhe in hrapavo kaznilniško odejo, od mraza modrikastih rok in prevajša »Kapitala« in druga Marxova dela. Dan za dnem, mesec za mesecem, leto za letom si neutrudljivo opravljal to delo, jaz in vsi drugi pa smo obdovovali Tvojo potrpežljivost in žilavost, Tvojo nezlomljivo energijo, ki je prehajala tudi na nas.

Težko je karkoli reči o Tebi, ne da bi govorili o boju naše Partije in delavskega razreda v stari monarhofašistični Jugoslaviji, ne da bi govorili o naši revoluciji, o izgradnji naše socialistične domovine, o boju za ohranitev njene neodvisnosti in svobodnega socialističnega razvoja, o boju naše dežele za resnično enakopravnost med narodi.

V Tvojem življenju in revolucionarnem delu je nazorna izražen težaven boj delavskega razreda in ljudskih množic v stari Jugoslaviji proti zaslužjevanju in izkoriščanju, ker si bil pravzaprav eden izmed pionirjev našega delavskega gibanja, kakor si bil tudi pozneje eden izmed najbolj aktivnih pionirjev izgradnje naše socialistične države. Že v zgodnji mladosti si se poglobil v nauk velikih učiteljev delavskega razreda Marxa, Engelsa in Lenina in takoj v začetku si razumel revolucionarno poslanstvo proletariata in vse svoje življenje si posvetil izpolnitvi tega poslanstva. Tvoj revolucionarni duh in plemenito srce se nista mogla sprijazniti z zaslužjevanjem delavskega razreda in ljudstva v stari Jugoslaviji in na svetu sploh. Spoznal si, da lahko samo organiziran delavski razred, navdihnjen z idejami marksizma, napravi konec nasilju in izkoriščanju. Zato si vso svojo dejavnost, zlasti po Obznani, usmeril na to pot.

V tem obdobju si aktivno pomagal organizirati delavski razred, dvigati njegovo zavest ter razvijati njegov tisk in publicistiko. Revolucionarna energija delavskega razreda Ti je dala moč in vero, da si vzdržal v tem težavnem in zamotanem boju. Toda prav za, radi takšne zvestobe in doslednosti v boju v vrstah delavskega razreda si si nakopal ves srd vladajoče reakcije. Ko so Te obsodili na dolgoletno težko ječo, so upali, da bodo strli Tvoje krhko telo, toda Tvoj močni revolucionarni duh je bil močnejši, Tvoja neomajna vera Ti je pomagala, da si premagal vse tegobe.

Dragi tovariš Moša, Tvoja štiridesetletna revolucionarna dejavnost je bila polna velikih preizkušenj in nevarnosti, ki so mnoge pripravile do tega, da so poklekili pred razrednim sovražnikom. Tebe, čigar duh je bil mnogo močnejši od Tvoje telesne moči, pa je prešlila neomajna vera v zmago delavskega razreda in v socializem — Tebe ni mogla nobena sila odvrniti s poti, na katero si bil enkrat za vselej odločno stopil. Z enako strastjo, s katero si ljubil delovnega človeka in se boril zanj, si sovražil njegove zatiralce in se boril proti njim.

Samo s tem in s Tvojo visoko revolucionarno zavestjo je moč pojasniti Tvojo doslednost in neizprosno nasproti razrednemu sovražniku, kajti Ti, dragi tovariš Moša, si mogel s svojimi takratnimi kvalitetai, nadarjenostjo in umsko močjo mnogo laže in brez kolebanja kljubovati takšnim preizkušnjam. Štirinast let si preživel v celicah monarhofašističnih kaznilnic. To niti niso bile okoliščine, ki bi Te bile lahko zlomile. Nasprotno, takrat se je pokazalo, kakšne sile kriješ v sebi in kako močno se lahko razplamte. V ječi si prevajal Marxova dela, razvil si veliko politično in idejno delo za kon-

solidacijo naše Partije in ječo si spremenil v šolo naših mlajših kadrov. Tudi jaz sem bil med tistimi, ki so izpod Tvojih rok jemali prevedene strani Kapitala, željni tega najmočnejšega ideološkega orožja delavskega razreda. Spominjam se, da si celo v tem položaju še našel nekaj časa in moči tudi za slikarsko delo. Tvoja umetniška narava ni

Min srečanjem v zaporih sem zvedel za Tvoje delo. Toda Tvoje vrline človeka, komuniste, borca sem spoznal šele tam, v ječi. Tvoje ocene položaja v Partiji in v deželi, Tvoje delo in Tvoja ravna pot so me še bolj utrdile v prepričanju, da brez odločnega boja za enotno monolitno Partijo proti vsem frakcionamem ni zmage delavskega razreda.

nikoli nehala živeti v Tebi. Često si mi pravil, da upaš, da se boš nekega dne lahko bolj posvetil slikarstvu, toda Tvoja presgodnja smrt je enmogočila to Tvojo vročo željo. Tvoja štirinajstletna ječa simbolizira mračno dobo stare Jugoslavije, prav tako pa v Tvoji osebnosti, neutrudljivem delovanju in pravilni poti kaže vitalnost, življenjsko energijo in nepremagljivost našega delavskega razreda.

V vseh tudi najtežavnejših pogojih si znal odkriti najboljše možnosti in najti najprimernejše oblike boja proti razrednemu sovražniku. Zato krmari stare Jugoslavije niso bili mirni niti takrat, ko so Te imeli zaprtega v svojih jetniških celicah. Ze dolgo pred na-

Nedvomno so Tvoje velike zasluge v ječi, da je lahko Centralni komite leta 1937 pravilno ocenil značaj in nevarnost frakcionaških bojev za našo Partijo in sprejel pravičen sklep o likvidaciji te nevarnosti — ter rešil enotnost Partije.

Tisto, kar si Ti storil v ječi, ko si se boril z živo besedo, peresom, sliko in prevajalskim delom, tisto, kar si dal boju proti razrednemu zatiranju, je enako pomembno kakor Tvoj potrpežljivi in dosledni boj proti notranjim sovražnikom naše Partije. V prvem in drugem boju si vztrajal do konca, ne da bi prizanašal samemu sebi, zavedajoč se, da brez takšnega boja ni zmage delavskega razreda.

Štirinajstletno ječo si izkoristil, da si sebe in mnoge Tvoje tovariše pripravil na bližnje usodne spopade z razrednim sovražnikom in tujimi osvajačel. In ko je bilo prišlo do teh spopadov v dneh ljudske revolucije, si se zalesketal v polnem sijaju revolucionarja, organizatorja in neustrašnega borca. Velikanska je Tvoja organizatorska vloga v osvobodilni vojni kot enega najuglednejših voditeljev ljudske vstaje. Razen vseh Tvojih drugih odgovornih poslov bi rad posebej poudaril Tvoje delo in prispevek k formuliranju načel in praktičnemu oblikovanju prvih organov oblasti delovnega ljudstva, Tvoje sodelovanje v delu in sprejemanju sklepov prvega in drugega zasedanja AVNOJ. S tem si v praksi delal za upostavitve skupnosti resnično enakopravnih narodov Jugoslavije, za kar si se zavzemal vse svoje življenje.

To Tvoje delo je povezano s Tvojo neutrudljivo dejavnostjo na vseh področjih po osvoboditvi dežele, zlasti na področju naše zakonodaje, v izgradnji pravnih odnosov našega socialističnega družbenega sistema. Ni pomembnejše dejavnosti, v kateri nisi sodeloval, in pridobitve, v kateri ni tudi Tvojega deleža. In ko so bile te pridobitve (leta 1948) ogrožene, si tudi takrat, dragi naš čiča Janko, enako odločno in dosledno nastopil v njihovo obrambo, kakor si storil to tudi v boju za njihovo uresničenje. Nikoli ne bom pozabil, ko si v tistih težavnih dneh prišel k meni in rekel: »Tovariš Stari, vem, da Ti je hudo. Toda računaj tudi na mojo polno podporo, ker sem trdno prepričan, da je naša stvar pravična in da bo zmagala.«

Vse tisto, kar si imel na razpolago in s čimer Te je navdihovala naša revolucija, si posvetil obrambi naše neodvisnosti, našega svobodnega socialističnega razvoja, načela enakopravnih odnosov med deželami, predvsem socialističnimi.

Ti si, dragi tovariš Moša, mnogo in požrtvovalno delal za zблиžanje narodov, za njihovo prijateljsko sodelovanje na enakopravnih temeljih, za krepitev miru in naprednih sil na svetu — s čimer si mnogo prispeval k mednarodnemu ugledu in uveljavljanju politike naše dežele. In pri takšnem delu si tudi zaključil svoje plodno življenje.

Dragi čiča Janko, Ti odhajaš od nas v dneh, v katerih že čutimo sadove boja delavskega razreda in njegove avantgarde, sadove tudi Tvojega boja. Boljše življenje delovnih ljudi ni več daljna bodočnost, to življenje postaja stvarnost za delovnega človeka naše dežele. Ti si svoje življenje posvetil koristim in izpolnitvi zgodovinskih nalog delavskega razreda. Razvijanje in sproščanje velikanskih ustvarjalnih energij delavskega razreda in delovnih ljudi naše dežele, k čemu si tudi Ti prispeval s svojim neizprosnim in doslednim bojem za razvijanje socialističnih družbenih odnosov in proti blokratskemu zatiranju družbenega razvoja — to je prav tisto, čemu si posvetil štirideset let svojega naporenega in bogatega življenja in kar je naš prispevek v zakladnico mednarodnega delavskega gibanja in socializma.

Nenadomestljiva je za nas ta izguba. Med nami je malo tako vsestransko nadarjenih in razvitih komunistov, ker so se Tvoje dejavnosti gibale od uglednega revolucionarja tja do odličnega publicista in propagandista marksistične misli, prevajalca in talentiranega slikarja. Za takšen individualni talent je zdaj težko najti nadomestilo. Tebe lahko zamenjajo skupine mlajših tovarišev, ki si jih vzgojili, oziroma kolektivni organizatorski talent delavskega razreda, ki v naši deželi izpolnjuje svoje zgodovinsko poslanstvo, kateremu si posvetil vse svoje življenje.

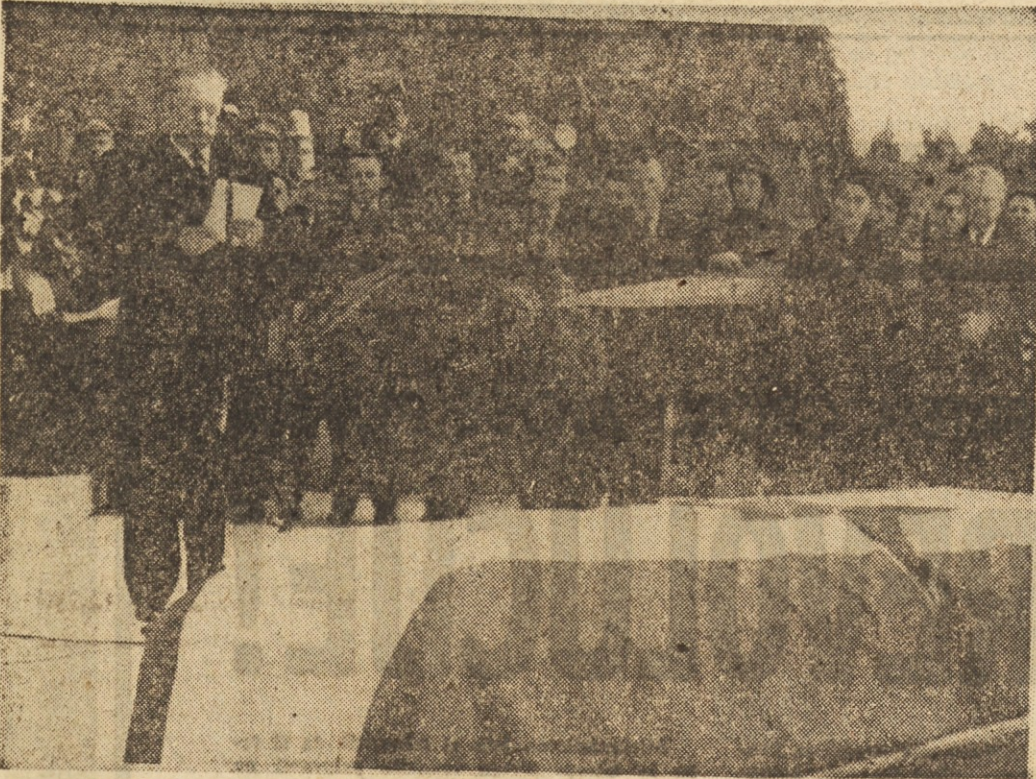
Dragi tovariš Moša! Poslavljamo se od Tebe z globoko žalostjo ne samo mi, Tvoji najbližji tovariši, ne samo člani Zveze komunistov, marveč tudi vsi delovni ljudje in narodi naše dežele. Bil si eden najbolj priljubljenih borcev naše Partije in najbolj priljubljenih sinov naših narodov. O tem priča tudi ta globoka žalost, s katero se vsi poslavljamo od Tebe. Za vse nas ostane svetel zgled revolucionarja, humanista, zvestega in zmerom discipliniranega člana Zveze komunistov, plamtečega tribuna delovnega ljudstva, neutrudljivega delavca, moža dela in ustvarjalnega duha; ostal boš lik komuniste, kakršnega je mogel roditi junaški boj naše Partije in naša revolucija.

Takšen lik bo ostal v večnem spominu naših narodov, takšen lik bo vzor mladim rodovom, kako je treba delati in se boriti za svobodo in napredek svoje domovine, za stvar delavskega razreda, za socializem.

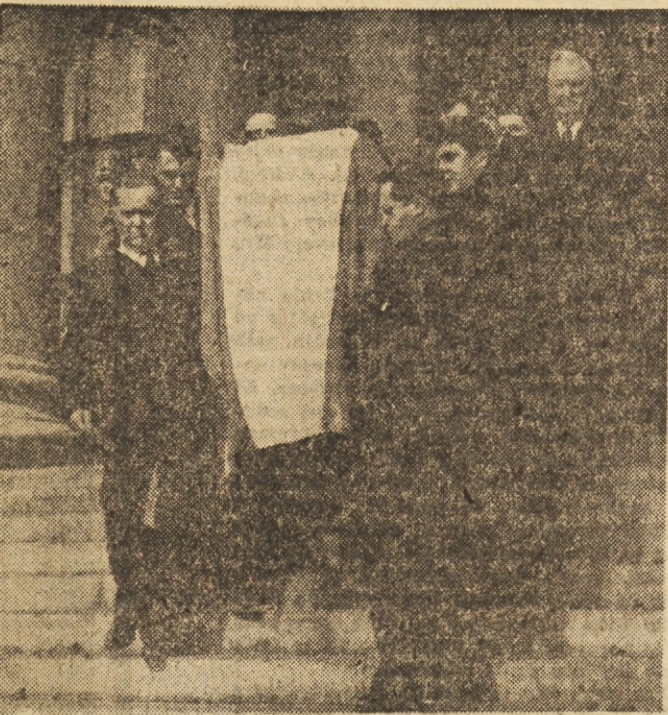
Večna Ti slava, dragi naš tovariš Moša!

REVOLUCIONAR NEOMAJNEGA DUHA

Ob odprtem grobu se je tovariš Tito poslovil od svojega tovariša, s katerim sta 25 let skupaj delovala v našem revolucionarnem gibanju

Člani Izvršnega komiteja CK ZKJ nosijo krsto s posmrtnimi ostanki pokojnega revolucionarja Moše Pijade iz poslopja Zvezne ljudske skupščine

Sremska Mitrovica v tridesetih letih.

Tistega dne so zaprti komunisti iz celice številka šest priredili prav posebno demonstracijo. Demonstrirali so z revolucionarno pesmijo, z Internacionalo in z drugimi proletarskimi pesmimi. Skupine pevcev so se metodno menjavale, ne da bi varčevali z glasilikami. Zvoki so se odbijali od plesnivih zidov, uhajali skozi rešetke in lahko bi kljub skrbi uprave prispeli do vagonovskih oken mednarodnega ekspresa, ki je drvel čez bližnjo polje.

V šestico so prihiteli ne samo jetniški funkcionarji temveč tudi tisti iz sodnije.

»Počete? Aha!«

Navadno so na to vprašanje jetniški odgovorili z narejeno ravnodušnostjo: »Ne, ne pojemo.«

Tokrat je spremenil odgovor nek dolgoletni jetnik.

»Pojemo, peli smo in še bomo peli.«

Sedajni čas, pretekli čas in prihodnji čas.

To spreganje glagola peti, je prineslo Moši Pijadi še dodatni dve leti robiže.

Beograd-München-Pariz

Moša Pijade se je rodil 1890. leta v Beogradu, v Dorčolu, znanem po svojih starih hišah

in vedrem duhu prebivalcev. Njegov oče je bil trgovec z manufakturo, ki je bankrotiral v letih carske vojne in aneksijske krize. Že prej je sina Mošo poslal v gimnazijo, na klasični oddelek.

S trinajstimi leti že Moša s sošolci ustanovi literarni krožek »Delo« in že tedaj, v času zadnjega Obrenovića, vodi prve — deške — pomenke o socializmu.

Po petem razredu se odzove notranji želji in preide v umetniško-obrtno delavnico Marka Murata. Kmalu pa slikar Pasko Vučić pomaga šestnajstletnemu fantu v München. Tam se mladenc sreča z vrhovi evropskega slikarstva. Vzljubi in do zadnjega jim ostane zvest, močnim delom Couberta in impresionizem rahločutnega Maneta.

Čas mu ne dopušča, da bi mislil na slikarsko platno. Leta 1908 vpisuje Dunaj Bosno v spisek svoje lastnine. Srbija in drugi južnoslovenski kraji so razburjeni. Zdi se, da je Evropa pred vojno. Moša se s tovariši prijavlja med prostovoljce, toda ne more. Še stresti svoje jeze na bojišče... Velike sile se sime postavljajo in prestavljajo figure za krvavo igro.

Od marca 1909 leta do februarja 1910 je Moša Pijade na umetniškem »romanju« v Parizu. Mnogo vtisov, a malo denarja, in Moša se vrača v Beograd. Ker noče barvati fotografij bogatih meščanov, napušča pot svoje diplome in krepe po poti svojega temperamenta — postaja časnikar.

Najprej dela v »Malem žurnal«, kmalu prestopi k »Novemu vremenu«, potem pomaga pripravljati časnik nacionalno-revolucionarnih krogov »Piemont«, ki pa ga napušča, ko vidi, da ga nadzorujejo oficirji »črnorokci« kot svoj oganj. Vrne se k »Malemu žurnalu« in po sporu z lastniki tega časnika odide v »Pravdo«.

Tu piše vse in o vsem. Prevaja roman za podlistke, piše gledališke recenzije in politične uvodnike. Uvodnike, prežete s strastnim jugoslovanskim duhom podčrtavajo na Dunaju z rdečim svinčnikom kot dokaz predrznosti Srbije.

Se pred prvo svetovno vojno se hoče vrniti k slikarskemu copiču. Leta 1913 se prijavlja za učitelja risanja v tedaj komaj osvobojenem Ohridu. Igra slušanja in neordnost železnice sta krivi, da je Moša Pijade namesto poslanega zaboja, v katerem je bilo vse njegovo delo — 40 platen, 200 risb in osebnostna knjižnica — sprejel v Bitolju bale kmečkih opankov. Nekaj pastelnih barvic in čopič še ima in a

hotelskega balkona slika pejzaž jezera. Kmalu za tem hotel rekvirira vojna bolnica, njegove pasteje uporabijo za napise »Nalezljivi oddelek«, »Kirurška soba«... in njegov pejzaž pridobi nepopravljive sledove vojaških dopolnil.

Okupacija

1915. Moša Pijade je spet v svojem rojstnem mestu, kjer dela pri »Pravdi«. Tokrat grane iz avstrijskih in nemških topov prekinjajo njegovo novinarsko delo.

Umika se do Kruševca, kjer tovariš, s katerim se umika, zbolí za malarijo. Zato nekaj dni ostane v mestu in to je dovolj, da se mu zapro vrata iz Srbije. Tako ostane v okupirani Srbiji.

To so težka leta za mladega Mošo. Na poti v Beograd ostane v Cupriji, kjer se zaposli kot natakar, vendar se kmalu vrne v Beograd. Odkloni sodelovanje v okupatorjevih listih in raje napravi iz svoje diplome praktično sredstvo borbe za obstanek: postane črkoslikar. Obenem pazi, da avstrijski cenzorji ne odkrijejo v njem inkriminiranega pisca uvodnih člankov izpred vojnih dni...

Casnikarska žilica pa plamti naprej. Pred samim koncem vojne Moša pride na idejo: pripravil bo prvo povojno številko »Pravde«. V prazni tiskarni zloži številko, pusti le prostor za datum in vest o vrnitvi srbske vojske v Beograd. O tem je sam ne dolgo pred svojo smrtjo povedal tako: »Vsi so hoteli tja, od koder so prihajale komitske čete, le jaz sem tekel v nasprotno smer, skupaj z Avstrijci, da bi čimprej prišel v tiskarno.«

Na Kalimegdanu in ob Savi so še Nemci, na Slaviji pa že berejo prvi časnik v osvobojenem mestu.

Vojna s cenzuro

Toda navdušene besede s prve »Pravdine« strani se izgube v sivini prvih razočaranj. Invalidi napravijo iz vojaške šajkače pladenj za milošče, vojni liferanti začno trgati s svojih žrtvih dividende... Nova državna stavba je že polna razpok. Nerešeno

NEUTRUDNI ZGODOVINAR

Tovariš Moša Pijade je leta 1948 po odloku Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije osnoval zgodovinski oddelek pri Centralnem komiteju Komunistične partije Jugoslavije in organiziral zbiranje partijskih dokumentov iz prejšnjih let. Na njegovo pobudo so osnovali zgodovinski arhiv Komunistične partije. Urednik arhiva je bil sam. Ob obdelavi posameznih tem iz zgodovine Komunistične partije je neprestano poudarjal, da je treba realno oceniti vse vzroke posameznih dogodkov v preteklosti, ne pa jih gledati skozi sodobna očala.

Tovariš Moša je zlasti dobro ocenil socialistično delo starih socialistov pred prvo svetovno vojno. Na svečani akademiji ob 35. obletnici Dimistrja Tucovića je imel referat, ki je bila tudi majhna zgodovinska študija Dimistrja Tucovića.

Moša Pijade je prav tako imel referat ob 30. obletnici ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije. V njem je podal smer zgodovinskega razvoja Komunistične partije Jugoslavije.

Kot dober poznavalec in udeleženec zgodovinskega razvoja delavskega gibanja in Komunistične partije Jugoslavije se je vedno živo zanimal za spomenike, ki naj bi jih postavili zaslužnim delavcem, borcem in revolucionarjem. Vedno je bil poln idej o muzeju revolucije, o izdajah, ki naj bi bile posvečene zgodovini delavskega gibanja in ljudski revoluciji.

Moša Pijade je s svojim neumornim delom zgradil temelj zgodovine delavskega gibanja in Komunistične partije Jugoslavije.

Po »Borbi«

nacionalno vprašanje... in nad vsem še grožnja pošastne krize. Na koncu prve poti je bilo potrebno začeti znova.

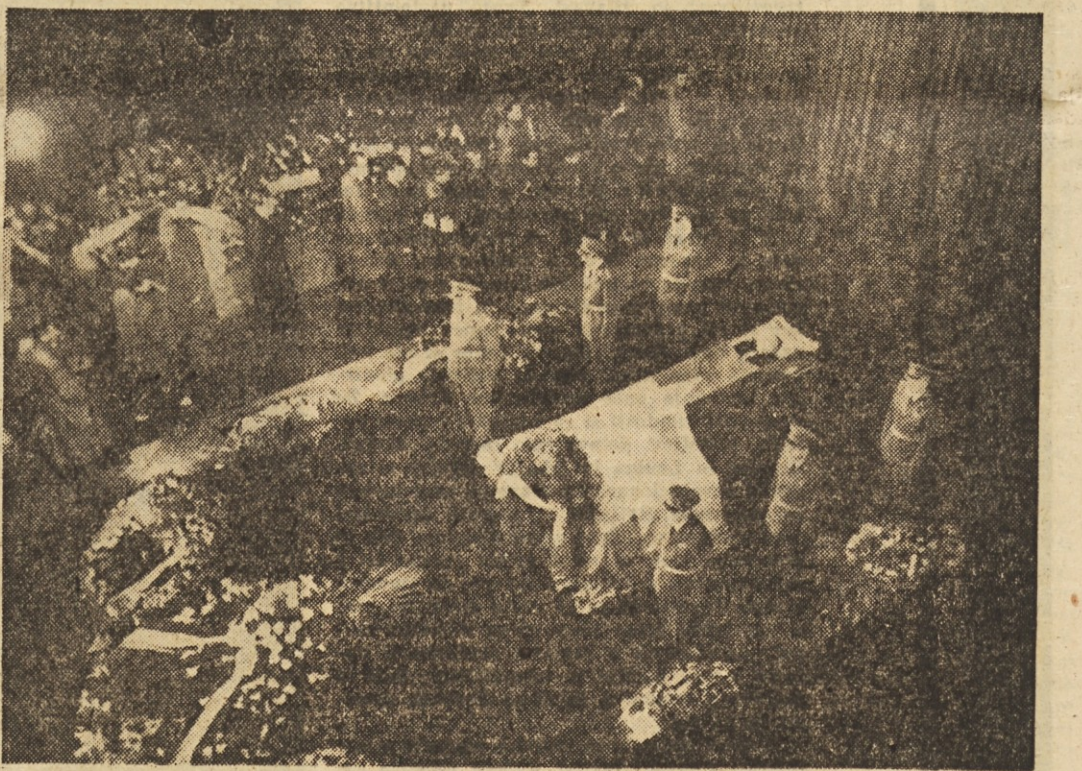
V 1919. letu Moša Pijade izdaja »Slobodno reč«, popolnoma neodvisni politični in družbeni časnik, ki izhaja samo na dveh straneh, zato pa toliko bolj branih. Objavlja vse kar hoče, ne oziraje se na grožnje in proteste vojnih cenzorjev. Odkriva namreč, da uredba o vojni cenzuri ne predvideva sankcij za per kršilce te uredbe. Zato predlaga tudi uredniku »Radničkih novina« naj dela tako kot on. Vendar le-ta nima toliko hrabrosti. Odgovarja mu: »Tebi je lahko ko si sam, mi pa smo partija...«

To leto je že tovariš Pijade v stalnem členu Izvršnega komiteja Partije. Naslednje leto postane tudi formalno njen član, 1921. leta pa je že v Izvršnem komiteju.

Na dveh frontah

V nekem oziru je bilo težje biti komunist kot v mnogih drugih težkih časih. Po prvi paniki in negotovosti prehaja buržoazija v ofenzivo okrutnosti, ki jo dikтира strah. Obznana upira vse topove na mlado gibanje. Partija pa ni pripravljena na te napade, slabi jo frakcionizem in oportunistem. In v tem obdobju, do 1925. leta, ko se za njim zipro kaznilniška vrata, je Moša Pijade v središču najbolj občutljivih dogodkov. Takšen je bil in zato ni moglo biti drugače. Pijade je med osnovatelji Neodvisnih sindikatov. Po neuspešno vrženi bombi na kraljevo kočijo uspešno pobija tezo oblasti, da je ta akt pripravila Partija.

V glavnem vodi borbo na dveh frontah. Ena je vojna s cenzorji. Ni nobenega proletarskega časnika (Nadaljevanje na 3. strani)

Zadnji ob velikem pokojniku

Nikdar ni klonil

Ko je bil nekoga februarkega dne leta 1925 aretiran beograjski novinar Moša Pijade, je državni tožilec na osnovi nekaterih številč »Komunist« (k jih je z rdečim in plavim svinčnikom prekrizal po dolgem in počez) sestavil obtožnico.

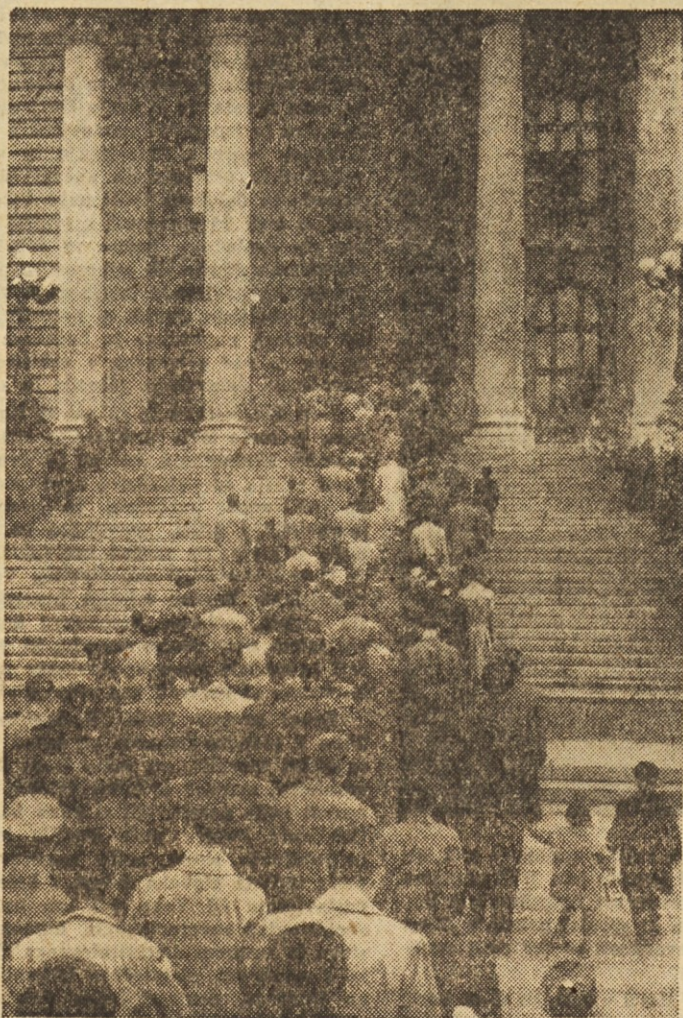
Pa poglejmo, kaj je zameril tožilec Moši Pijadi. V obtožnici je med drugim rečeno:

»Moša Pijade je kriv, da je z namenom, da pripravi množice za nasilje proti državnim oblastem, kot tudi z namenom, da jih pridobi za nasilno spremembo političnega in ekonomskega sistema, tiskal na majhni, ročni tiskarni, ki jo je prinesel s seboj, ko se je vselil v stanovanje v Džuridževi ulici številka 6, komunistični list, organ Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije (sekcija Komunistične Internacionalne), in sicer: številko 1, od 1. januarja, številko 2 od 21. januarja in številko 3 od februarja 1925; dalje letak »Lenin je mrtev — živel leninizem!«, kakor tudi letak »Delavcem in kmetom in vsemu zatiranemu ljudstvu Jugoslavije!« (katerega je poslal Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije dne 2. 1. 1925.) in to v večjem številu primerkov, ter jih razposlal v notranjost domovine.

Kakor v številkah »Komunist«, tako je tudi v letakih pozival ljudstvo na boj proti oblastim, kar se najbolj vidi iz tretje številke »Komunist«, kjer je v volilnem proglasu pod naslovom »Delavcem, kmetom in vsemu jugoslovanskemu narodu« zapisal med drugim:

»Izkoriščevalci in zatiralci so objavili državljansko vojno. V njihove razgovore, da jo odbijete. Pripravljajte se za oboroženo vstajo, samo na ta način boste lahko izbojevali svojo osvoboditev.«

S takim postopkom je Moša Pijade zagrešil kaznivo dejanje po točki 1 člena 1 Zakona o zasedbi države.

Što tisoč so se še enkrat zazrli v obličje njega, ki jim je tolikokrat vnel srca v boju za socializem

»Sem član delavske Neodvisne partije Jugoslavije in ker smatram, da Neodvisna delavska partija ni zakonito zbrana, se zato še vedno smatram za člana Neodvisne delavske partije Jugoslavije.«

Ni mi nič znanega, da je obnovljena stara Komunistična partija, potem, ko je bilo prepovedano delo Neodvisne delavske partije Jugoslavije, tudi ne vem, kdo vse je v Centralnem komiteju Komunistične partije Jugoslavije.

Tudi mi ni nič znanega, če je Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije izdal list »Komunist« niti nisem ta list sprejemal.

Kakor sem že rekel, o tem listu ne vem nič, zato nisem mogel v njem sodelovati, kaj šele da bi ga urejal in financiral. To je vse, kar imam povedati.

Moša C. Pijade.

Iz dokaznega materiala se da razbrati, da je Moša Pijade tudi na kazenski razpravi ostal pri svoji prvotni izjavi.

29. maja 1925 je pod številko 25.799 K 152 sodišče I. stopnje za mesto Beograd takole razsodilo: Moša Pijade, novinar iz Beograda, se kaznuje na 20 let zapora, kaznen se mu računa z današnjim dnevom.

Tako je bil tovariš Moša Pijade obsojen na 20 let robiže, zaradi urejanja lista »Komunist«. Pozneje so mu kaznen zmanjšali na 12 let, leta 1934 pa je bil obsojen še na dve leti zaradi prepevanja revolucionarnih pesmi.

Po »Borbi«

RAZGOVOR

Bilo je pozimi 1954. leta.

Prvikrat sem bil v Tuzli in Kreki, v tem našem močnem rudarsko-industrijskem bosenskem bazenu. Prav takrat so rudarji proslavljali »Dan rudarjev« Bosne in Hercegovine.

Banovići, Lukovac, Bukinji, Dornja, še prav posebno pa Kreka, kjer je bilo središče dogodkov 1920. leta, so bili svečano okrašeni. Svetlobne parole, transparenti, grafiki in številne državnice in partijske zastave, se kazale razporejene rudarjev tuzlanskega bazena.

Osrednja prireditelj se je začela s svečano sejo delavskega sveta rudnika Kreke. Predsednik delavskega sveta tov. Božo Perović je pozdravil prisotne, med katerimi je bil tudi predsednik Zvezne ljudske skupščine Moša Pijade.

Medtem se je zbralo na ulicah Kreke nad 10.000 ljudi. Bili so to rudarji in delavci iz bližnje in daljne okolice. Zbrali so se pri novem delavskem domu, kjer je bila napovedana svečana akademija.

Med govorniki tega dne je bil tudi tovariš Moša Pijade. Velika dvorana je odmevala od nepopisnega navdušenja, ko se je pojavil na govorniškem odru: »Horoj Moša, heroj Moša, heroj Moša.« so skandirali rudarji neprekinjeno nekaj minut.

Komaj so ga pustili do besede. Ko je pričel govoriti, je v dvorani vse utihnulo. »Tovariši in tovarišice, za proslavo 75. obletnice našega rudnika ste zares lahko izbrali dan, ki ga rudarji Bosne in Hercegovine slavijo kot svoj dan, kot dan spominov na dogodke velikih stavek, ki so se pričele 21. 12. 1920. leta v vseh držav-

ni rudnikih Bosne in Hercegovine. Takrat je prišlo do težke krvave borbe med policijo in rudarji v Husinu in Lipnici. Borba rudarjev in vse tisto, kar se je zgodilo v zadnjih decembrskih dneh v tej rudarski vasi, ima svoje posebno mesto v borbi delavskega razreda vse Jugoslavije in prav zaradi tega je ona danes z vami, ne samo kot s kolektivom, ki sodi med najboljše, temveč s kolektivom, ki je tri četrtine stoletja s svojo borbo, žrtvami zavezal častno mesto v zgodovini delavskega razreda Jugoslavije za osvoboditev izpod jarma in izkoriščanja.«

V dvorani je bilo tiho, da bi slišal še tako majhen šum. Tovariš Moša Pijada pa je nadaljeval z enakomernim glasom: »Izredno sem vesel, da sem lahko prav na ta naš praznik prišel med vas, ker me na vaše stavke 1920. leta in na dogodek v Husinu vežejo nepozabni, lahko rečem, še zelo sveži spomini. Aktivno sem sodeloval pri vseh dogodkih, še prav posebno pa pri organizaciji in vodenju akcije pri reševanju življenja na smrt obsojenega rudarja Jure Keroševića.«

V dvorani je zašumelo in ljudje so se ozirali na levo stran, tja, kjer je sedel visok, postaven in suh rudar, Jurij Kerošević. Tudi tovariš Moša je za trenutek pogledal v tisto smer. Nato je nadaljeval: »Živo se spominjam velikega shoda beograjskih delavcev 28. decembra 1920. leta v novem začasnem delavskem domu. S tega zborovanja sem za »Radničkih novina« napisal članek in 30. decembra je izšla zadnja številka pred »Obznano«. Spominjam se skupnega sestanka Central-

nega sveta Komunistične partije in beograjskega mestnega partijskega in mestno-sindikalnega sveta, kjer smo žolono razpravljali o proglasitvi enodnevnega generalnega »štrajka« iz solidarnosti s vami.

Spominjam se dolge in naporne akcije, pod zelo težkimi pogoji, da niso Keroševića obsodili na smrt. Od tedaj je minilo 30 in nekaj let. Polnini in burnih velikih dogodkov: 20 let težke borbe delavskega razreda, ki ga je vodila ilegalna Komunistična partija, 4 leta osvobodilne vojne in revolucija ter skoro 10 let izgradnje socialistične Jugoslavije. Kljub temu pa vsi kasnejši epohalni dogodki ne morejo potisniti v pozabo dogodkov iz decembra 1920. leta, ker so oni sestavni del vzponov našega delavskega razreda k oblasti in izgradnji socializma.«

Tako je govoril Moša Pijade pred rudarji Kreke. Govoril je skoraj celo uro. Bil je nihov, del njih samih, ki so doživljali in preživljali najtežje čase.

Po končani svečani akademiji se je tovariš Moša razgovarjal z rudarji, se rokoval z znanci, pa tudi novinarji so se sukali okrog njega in iskali priložnosti, da bi govorili z njim na samem. Toda nikakor mu niso mogli blizu, bili pa so vztrajni...

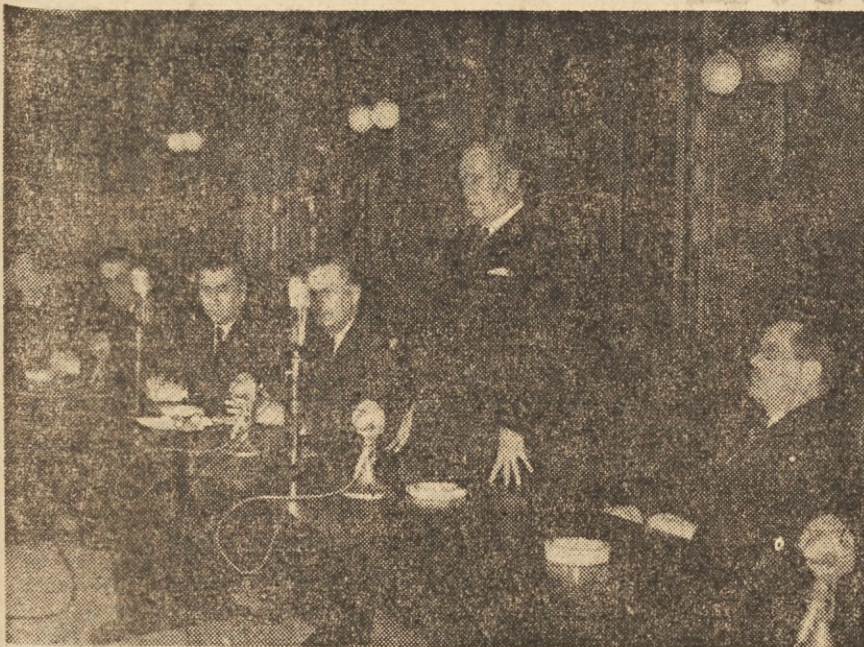
Ko so bili poslovni obiski že pri kraju, so tovariši iz Kreke pripravili za zaključek še lepa darila, ki so jih poklonili tovarišema Moši Pijadi in Rodoljubu Čolakoviću. Nato pa...

»Kje so zdaj tisti iz Kreke,« je že večkrat vprašal tovariš Sreten.

»Kaj je z vami? Zakaj ne pridete?« so spraševali neprestano po telefonu: »Tovariš Moša nas misli že zapustiti, pohitite.«

Medtem, ko je trajala ta lepa zmešnjava, svojstvena tuzlanskim prilikam, so tuzlanski novinarji še vedno iskali način, kako bi prišli v prostor, kjer je bil

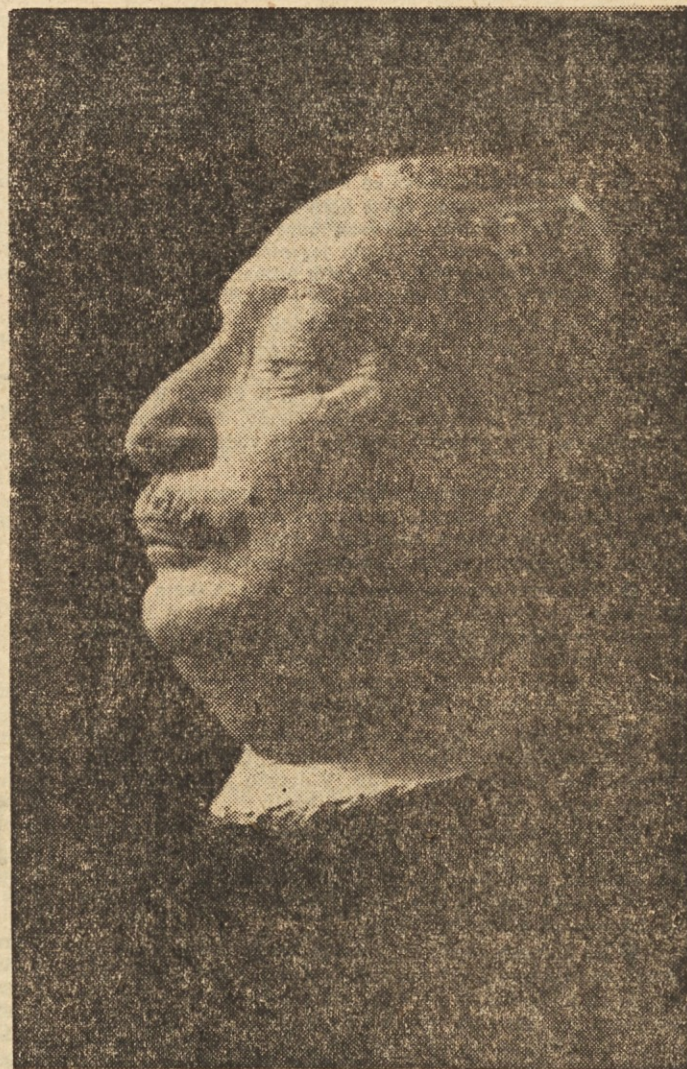

Zalna seja Zveznega izvršnega sveta

Zalna seja predsedstva Centralnega sveta Zveze sindikatov Jugoslavije

Posmrtna maska

OBSODBA V MAJU

(Nadaljevanje z 2. strani)

nika iz tega razdobja, kjer ne bi bilo sledov njegovega ostrega peresa. Piše v »Radniške novine«, znova začne izdajati »Slobodno reč«, urejuje »Organizovani radniki«, »Radnik«, in »Okovani radniki«. Takoj ko prepovedo enega, neutrudni Moša osnuje drugega. Bori se za to, da sme proletariat svobodno povedati to, kar misli in odbija udarce Zakona o zaščiti države.

Ob tem delu si pridobi tudi velik poklicni ugled novinarja: 1921. leta postane generalni sekretar Jugoslovanskega novinarskega združenja.

Druga fronta je notranja: Moša Pijade se bori z desno oportunistično frakcijo Sime Markovića in njegovimi parolami — čakajte, ustava bo dala Partiji možnost za delo. To se seveda ne zgodi, Moša Pijade opozarja na to, na nevarnosti in zahteva, da se Partija pripravi na ilegalno delo.

Konec 1924. leta Moša Pijade po nalogu Partije organizira tajno tiskarno v kateri sam zлага in tiska nekaj števil »Komunist«. Istočasno se zaposli v neki zemunski tiskarni, toda med tem časom odkrije policija ilegalno tiskarno. Pijade je izdan.

Sojenje je bilo v maju 1925. leta. Vsi advokati, novinarji in celo policaji sodijo, da bo dobil za ta prekršek največ dve leti zapor. Ko razglase sodniški sodbo, vsi onemijo. Dvajset let. Pozneje apelacijsko sodišče zniža kazeno na 12 let, ki ju temu da sam predsednik sodišča prizna, da mora biti prekršek obravnavan po zakonu o tisku in ne po zakonu o zaščiti države. Vendar ni pomoči. Posebna stroga zaradi posebnega priporočila, ki je prišlo naravnost z dvora.

Robija in obramba

Robija ni zamišljena kot kazneni temveč tudi kot stroj, ki črpi ljudi. Ne samo žolčaja upora temveč pomračitev zavesti!

Moša Pijade se zna boriti tudi proti temu. Okoli sebe zgradi tri utrde psihološkega odpora.

Prva utrda — silna življenjska moč. Takoj po prihodni v Erensko Mitrovico Moša Pijade z nekaj tovariši, med katerimi

je tudi Rodoljub Čolaković, začne gladovno stavko. Zahtevajo pravi status političnih zapornikov: da jih oproste prisilnega dela, da lahko pišejo in berejo in sprejemajo časnike. Enajst dni odklanjajo hrano, shujšajo za sedem ali osem kilogramov in na koncu dvajsetega dne, dosežejo, kar zahtevajo.

Drugi dan po zmagi Moša Pijade reče tovarišem:

»No, pa pogledimo, kaj bomo storili s tem, kar smo dobili.«

In izdelajo natančen sistem vsakodnevne dela: ustanovijo krožke marksistične filozofije in politične ekonomije. V delovnih urah lahko samo šepetajo. Takšen način življenja zdrži Moša do konca svojih jetniških dni. Napravi načrt za prevajanje in se takoj loti prevodov »Kapitala«, »Siromasčina filozofije«, Organizira marksistične tečaje, ima novinarski tečaj, izdaja dnevni list, ki prenaša vesti radlja skritega v zidovih celice.

Druga utrda — človeška solidarnost. Moša Pijade je pravi vzor solidarnosti. Začne gladovno stavko, če se njegovemu tovarišu, novemu ali staremu kaznjencu zgodi krivica. Psihološkemu breznu jetništva, boleči samotni, je bila potrebna protitutež in ta je bila človeško bratstvo. Vsi za enega, eden za vse.

In končno — vedrina. Moša Pijade za novo leto 1939 po skoraj štirinajstih letih zapore sestavlja trideset šaljivih pesmic, s katerimi šiba napake, se šalji na svoj račun, na račun svojih tovarišev. Izdaja na roko pisana šaljiva lista »Crvena rožbija« in »Tank«. V vsakem, če tako težkem položaju Moša Pijade najde šaljivi odjek.

Na cilju

V aprilu 1939. leta pride Moša Pijade iz zapore. Nekaj mesecev, po odmoru, se spet posveča slikarskemu čopcu, najbolj nedolžnemu poklicu. Vsa ta slikarski intermezzo ne traja dolgo. Oblastniki vodijo deželo po vedno bolj strmi poti — v fašizem. Pri planiranem izdajstvu morajo odstraniti tiste, ki jih se boje. Moša Pijade mora v koncentracijsko taborišče v Bileće, kjer ostane do aprila 1940 leta. Nato se vrača v Beograd.

Moša, da bi dobili od njega to, kar imenujemo v novinarskem jeziku: »Uradno izjavo za tisk.«

Končno rešitev. »Murat prihaja,« je nekdo vzkliknil pri vratih.

Tuzlanski novinarji so izkoristili priliko in stopili v večjo dvorano. Spravili so se v kot. Murat jih je razumel in namignil, naj kar prične.

Vstal je najprej eden in pristopil k tovarišu Moši: »Prvi ste v Tuzli in...«

Ječljajoče je poskušal zaprositi za izjavo o vtihih iz Tuzle. Kolegi so z radovednostjo opazovali, kakšen bo uspeh njegovega nastopa.

»Kaj pa vam bo to,« je odgovarjal tovariš Moša na svojstven in simpatičen način. Murat je opazoval in priskočil na pomoč.

»Nekaj jim morate povedati, saj veste...«

»Kar ti daj, kaj mene silite.«

»Ama — tovariš Moša — je poskušal Murat še enkrat.

»Dobro, daj, kar ti napliši, pa bom jaz podpisal.« je dejal hudomušno tovariš Moša. Pogledal je na uro. Pozno je že bilo.

»Vseeno, tovariš Moša... ne boste se jih znebili. Nekaj jim morate povedati. Saj veste, kako je s to stvarjo — novinar ste...« je govoril tovariš Ročko.

Ostali novinarji, kakor da bi jim nekdo poveljeval, so prišli k mizi z beležnicami v rokah.

Prav takrat se pojavi na vratih Ismet Mujezinović.

»Daj, pomagaj nam Ismet,« je dejal eden od dopisnikov »Fronta slobode.«

»No, zdaj pa še ta,« je zabundral Moša. Ko je videl pred seboj nekaj beležnic, je naredil čudovit gib, kakor da bi se vdajal. In ko je prišel Murat sitnirati, da bi le posedli za sosednjo mizo, češ saj je itak že vse ostalo končano, je tovariš

Moša ljubeznivo, s smehom na ustih izgovoril nekaj »srbskih« tako aa so se ljudje v majhni dvorani glasno zasmejali.

Zdaj je prišlo tisto najtežje. Le kaj ga bodo vprašali. Končno, rešil jih je sam.

»Kdo bo koga intervjujal, vi mene ali jaz vas?« se je nasmehnil in pričel kramljati. Takih pogovorov so novinarji željni.

To se jim je videlo z obrazov. Bili so veseli, da se lahko menijo s človekom, ki ima tako bogate novinarske izkušnje, obeneh pa opravlja tako važno in odgovorno funkcijo. Pa tudi najboljše jih je razumel...

»V mojem govoru morate popraviti tisto mesto, kjer sem govoril o smrti Mitra Trifunovića. Rekel sem, da je umrl pred vojno, toda on je podlegel v Jasenovcu.«

Potem so govorili o »Dnevu rudarjev«, problemih Tuzle in o drugih njihovih vprašanjih.

»Meni je resnično drago, da sem med rudarji Kreke. Z njimi me vežejo mnogi dogodki. Posebno sem vesel srečanja z Jurijem Keroševićem.«

»Kakšen pa je vaš vtis z bivanja v bazonih?«

»Močan. Bil sem v koksarni in v tovarni sode. To je zares nekaj velikega. Posebno pa sem vesel uspehov rudarjev Kreke. V novem domu se počutijo prav dobro. Samo pomagati jim bo treba.«

»Kako mislite?«

»Mislim na kvaliteto programov. Ne moremo biti več zadovoljni s takšnimi programi, kakršni so bili 1946. leta. Več bo treba. Za to imajo vse pogoje.«

Potem je tovariš Moša Pijade govoril o gospodarstvu in družbenem standardu. Dejal je, da bo že v naslednjih letih bolje: »Res, da to ne bo kar čez noč in vse hkrati, toda preokret je že,« je dejal.

»Kaj mislite o pogreznju Tuzle,« so bili radovedni novinarji.

»Nisem obšel mesta, ker res nimam časa. Zdel sem obiskati tudi Husino. To-

čprav ga zasledujejo, Moša Pijade ne minuje. Vodi tečaj za člane rajonskih komitejev KP v Beogradu. Pojavlja se provokator in 7. februarja 1941. leta je Moša Pijade spet v zaporu. Spet bi moral pred sodišče za zaščito države. Na srečo, »minu« to pred dvajseto, 4. 4. leta 1941. ga ob splošnem neredu spustijo na svobodo.

Potem sodeluje v kratki odiseji poraza kraljevske Jugoslavije. Odiče v Sarajevo, od tam pa v Črno goro. Na Trebinju ga skuša zadržati neka »suhoputna komanda«, vendar uspe zbežati v Petrovac na Moru. To je skrajna točka umika preden se začne prodor nazaj, v svobodo. Iz Petrovca nazaj na konju odstopuje v Crnico. Kmalu gori okoli njega julijski plamen vstaje črnogorskih hribov. Odiče v Zabljak. Italijani občutijo navzočnost nevidnega nasprotnika in razpisujejo podkupnino za njegovo glavo: pol milijona lir.

Potem se priključuje Vrhovnemu štabu, kjer postaja vodja ekonomskega oddelka in istočasno dobiva nalogo postavljati, nadzorovati in oblikovati mehanizem ljudske oblasti, skicirati zakonodajo države.

V napornih marših, občuti v utrujenem telesu svojo drugo mladost — revolucijo.

Takšen je bil

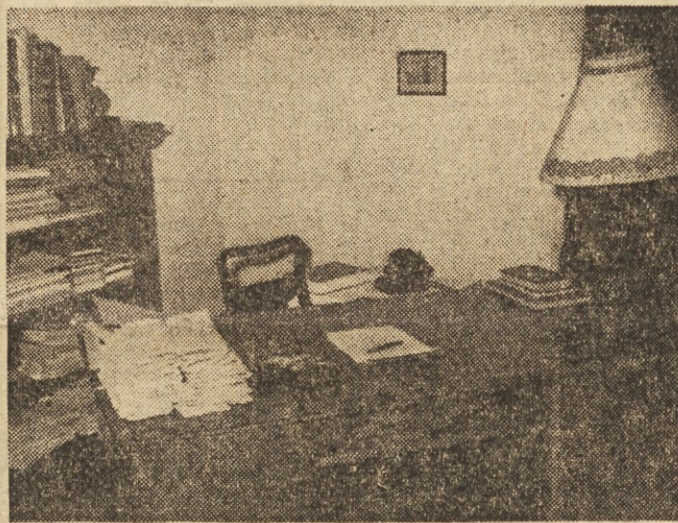
Moša Pijade je bil eden izmed tistih, ki so prispeli do cilja.

To je zasluga nenavadne upornosti, vitalnosti in zdržljivosti, fizična, moralna in intelektualna moč. Telesno šibak zdrži petnajst let na robiji. Prvih devet mesecev preživi v betonskem mraku samice, ki je mnogo zdrbil ali pognal v blaznost. Štirinajst več kot deset dni gladovno stavka. V Bileću mu žandar z vojaško coklo zlomi dve rebri. Po vsem tem kot petdesetletnik prehodi še partizanske bojne staze. Vse to je potrebno fizično zdržati. Upre se fizičnim poskusom uničenja, toda so tudi poskusi — uničiti ga moralno. Sime Marković do 1925. leta, na robiji Petko Miletič. In ne eden ne drugi se ne branita najbolj nemoralnih sredstev. Skušata prilepiti Moši Pijadi etiketo oportuniste, celo izdajalca, buržujskega agenta. Samo za to, ker jim je na poti poštenost starega komuniste.

Moša Pijade vse zdrži.

Kar je najbolj čudilo vsakogar, ki je poznal tovariša Mošo Pijade, je njegova zbranost pri delu in dolgoročna energija. Kot mladi novinar pred prvo svetovno vojno dela Moša Pijade pri štirih časnikih in vsako jutro vstaja ob štirih. Pozneje v ječi prevaja Kapital dolgih šest let, iz dneva v dan, po več ur dnevno. Med narodnoosvobodilno vojno nekoč pošlje iz Slovenije polno vrečo zakonskih predlogov, tako, da se Tito, ko sprejme pošiljko, nasmeje: »Ko bomo končali sovražno ofenzivo, se bomo lotili Mošine ofenzive.«

V dnevih 1942. leta, na partizanskem oboku Zabljaku, do podrobnosti organizira delovne nove oblasti. Nase prevzame nalogo postaviti telefonsko lini-

Delovna miza, ob kateri je veliki mislec neutrudno snoval, je ostala prazna

jo čez Durmitor, pomišlja celo na poštno znamke države, ki živi samo še v zvokih pušk in mitraljezov.

Takoj po drugem zasedanju AVNOJ se loti Moša Pijade še na Vlasti pisane skice bodoče ustave, člena za členom, stavka za stavkom, ne oziiraje se na bližnjo kanonado, v kateri se je reševala usoda revolucije. To ni nestrna fantazija ali vsiljena igra, temveč notranja potreba, da se stvarnost, ki prihaja, izlušči iz sanj in prekuje v ostipljive opore bodočega življenja.

In zdaj Moše Pijade ni več.

Moša Pijade počiva v vzvišenem miru doseženega cilja: seme, leta in leta sejano, je vzklilo in plod raste, raste.

(Povzetek življenjepisa po reportaži Dorda Radenkovića: Portreti našega vremena Moša Pijade, NIN, 30. 12. 1956)

ČIKA JANKO

Tovariš Izidor Vrdarič se živo spominja umrlega predsednika Zvezne ljudske skup-

je bilo na enem izmed zasedanj Ljudske skupščine.

Ko sem v Zvezni ljudski skupščini v imenu odbora za vprašanja dela in socialnega zavarovanja predložil predlog zakona o zdravstvenem zavarovanju, sem poročal tudi o delu okrog tega zakona. Tovariši iz odbora so mi že prej rekli, naj predlagam predsedniku Zvezne ljudske skupščine, da poročila ne čitam, saj je že podobno poročilo podal poročevalec Zveznega odbora, s katerim je naš odbor skupaj delal na tem zakonu. Predsedniku skupščine sem zato predlagal, naj mi dovoli, da podam samo obrazložitev novega zakona.

»Tovariš poslanec! Vi ste dolžni, da tukaj pred domom poročate o delu vašega odbora. Govore pa imate lahko tudi kasneje.«

Čez pol ure, ko so se člani odborov sestali, da bi razpravljali o predloženih amandmajih, me je ob srečanju prijazen pogledal prek oči in tiho vprašal: »Ali se name je zis?«

Med zadnjim zasedanjem skupščine sem se trudil, da bi ga med pavzo dobil kje samega. Ni mi uspelo. Bil je zavzet. Nikoli ni imel veliko časa. Nekeč sem ga hotel vprašati, če ima kakšno sliko iz Topuskega. Sliko iz tega kraja sem namreč videl pri nekem krojaču v Zagrebu. Bil sem prepričan, da je on nima. Slika še danes visi pri nekem krojaču v Zagrebu. Bil sme prepričan, da je on nima. Slika še danes visi v delavnici zagrebskega krojača in spominja na slavne dni iz narodnoosvobodilne vojne.

Meni pa je bilo žal, ker nisem mogel spregovoriti z njim nekaj besed. Prenekateremu našemu človeku je danes težko, ker ni imel priložnosti, da bi s tovarišem Mošo spregovoril vsaj nekaj besed ali pa mu stisnil roko.

Čika Janka danes ni več med nami in vendar je tu s svojimi deli. On si je z revolucionarnim delom že med svojim življenjem zgradil blesteč spomenik.

»Po Radniku«

IZ SPOMINOV TOVARIŠA BORISA ZIHERLA NA MOŠO PIJADE

Odprta knjiga

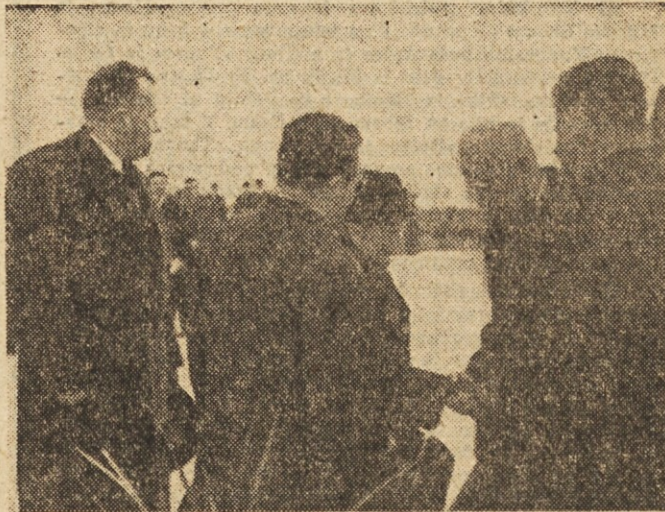
Moša Pijado sem prvič srečal sredi leta 1934. Takrat so me premestili iz samice v mladinsko zgradbo Mitrovaške kaznilnice, kjer so bili sami politični jetniki. Nad nami, v sobi številka 6, se je nekaj dogajalo, kar je pritegnilo našo pozornost. V središču pa je bil Moša Pijade.

Bilo je to v času sodne razprave zaradi marčeve akcije, v kateri so politični jetniki protestirali zaradi razmer v kaznilnici. Takrat so tovariše iz sobe šest vsak dan vodili na zaslišanje. Ob neki taki priložnosti sem prvič videl pokojnega Mošo. Tovariše iz sobe številka šest so po končanem procesu premestili v Lepoglavo in šele leta 1935 so se spet vrnili v Mitrovačko kaznilnico. Takrat so me premestili v sobo številka šest in več kot leto dni sem preživel skupaj z Mošo Pijadom.

»Buržoazija na je zaprla za te zidove. Izkoristimo ta čas za kovanje naše revolucionarne zavesti, za utrjevanje znanja o ljudeh in svetu, da bi mogli pozneje našim zatiralcem vrniti vse tisto kar jim gte.«

Temu načelu je Moša Pijade v zaporu sledil. Posebno nam mladim je s tem dajal svetel vzgled. Moša tudi v kaznilnici ni nikdar počival. Ponoči, ko je na spodnjem koncu sobe svečila le ena sveča, je tovariš Moša vso noč sedel za mizo, študiral, prevajal in pisal. Zaspal je mu je ostalo le malo časa, običajno je legel za pol ure, nato je vstal in spet začel delati. Tako je bilo podnevi in ponoči.

Takrat je imel za seboj že ogromno delo. Krona vsega je bil prevod Marxovega Kapi-

Na beograjskem letališču, kamor so z letalom prepeljali iz Pariza posmrtno ostanke Moša Pijade, izreka predsednik naših sindikatov tov. Djuro Salaj sožalje Lepi Pijade

napisanih listov. Delal je brez oddiha, da bi svojim tovarišem, ki so bili zbrani za zidovi, z vseh krajev Jugoslavije, posredoval znanstveno misel socializma v domači besedi.

Moša Pijade je bil nam mladim živ vir zgodovine jugoslovanskega delavskega gibanja, posebno zgodovine od ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije pa naprej. Dolge ure smo poslušali njegova predavanja o revolucionarnem gibanju v naši deželi neposredno po prvi svetovni vojni. O do-

trajnih partijskih nasprotjih, ki so nastala ob reševanju teh problemov, o boju komunistov pri nas in v drugih deželah. S svoji izrednim spominom in odličnim opazovanjem nam je bil pokojni Moša odprta knjiga, ki nam je v takih okoliščinah nadomestila napisane zgodovinske dokumente.

Bogate izkušnje iz praktičnega revolucionarnega dela, ki nam jih je posredoval tovariš Moša Pijade, so bile za naše bodoče delo nenadomestljive vrednosti.

BRZJAVKE

● V jeseniški železarni so v soboto prenehali z delom ob 13. uri in imeli žalne komemoracije za pokojnim tovaršem Mošo Pijado po vseh obratih. Podobne žalne svečanosti so bile tudi v drugih jeseniških podjetjih. Delavski svet železarn pa je na žalni komemoraciji sklenil, da bo dodelil 1 milijon dinarjev za postavitev spomenika.

● Dramska sekcija DPD »Svoboda-Center« v Kranju se je pred nedavnimi predstavila svojemu občinstvu že s peto premiero v letošnji sezoni in sicer z opereto Ralpa Bedetkyja »Pri belem konjčku«. Delo je režiral Riko Poženi, sceno pa je pripravil Miha Papov. Pri uprizoritvi je sodeloval tudi orkester društva pod vodstvom Zdenka Motla.

● Kranjski okrajni sindikalni svet namerava v kratkem prirediti dva seminarja za sindikalne odbornike in člane delavskih svetov. Podrobneje bodo obravnavali delavsko upravljanje in organizacijo proizvodnje.

● Ob koncu lanskega leta je bilo v kranjskem okraju 92 knjižnic z 109.580 knjigami. Pri Svetu Svobode in prosvetnih društev so ustanovili knjižničarski svet, ki proučuje probleme knjižnic na Dolenjskem. Skupno z vodstvom kranjske ljudske knjižnice pa je priredil že nekaj strokovnih predavanj za knjižničarje.

● V tržiški občini so analitsko ocenili delovna mesta že v Bombažni predilnici in tkalnici, Tovarni lepence. Tovarni kos in erpov ter v LIP. V drugih podjetjih pa so s tem delom tudi že precej pri kraju.

● Občinski komite LMS Ljubljana-Siška je kot vsako leto tudi letos priredil seminar za mladinske aktiviste. Na seminar bodo povabili najboljše mladince iz Litostroja, Gozdarske srednje šole, Železničarske industrijske šole in Zavoda za glasbeno vzgojo.

● Po občnem zboru občinskega sindikalnega sveta na Bledu so imenovali več komisij in sicer: gospodarsko, komisijsko za ideološka in politična vprašanja, za statistiko in evidenco, za socialna vprašanja, za HTZ itd. Najdelavnejša je komisija za ideološko in politično izobraževanje delavcev. Sestavljena si je že program predavanj in seminarjev ter ga vneto uresničuje. Predavanja prireja v delovnih kolektivih. Sindikalni člani kažejo veliko zanimanje za predavanja in si jih še žele. Predavajo pa jim nekateri prosvetni delavci z Bleda. Dosegli so tudi to, da si posamezne sindikalne podružnice same izbirajo teme predavanj, komisija pa poskrbi za predavatelje. Naglasiti je treba, da je komisija našla posrečeno obliko svojega dela, saj žanje precejšnje uspehe, medtem ko Ljudska univerza ni uspela pridobiti dovolj poslušalcev za svoja predavanja.

● V sklad za gradnjo stanovanjskih hiš pri knjižnici občine se je v lanskem letu zbralo skupaj nad 38 milijonov dinarjev. Večina se je stekla iz 10-odstotnega prispevka od plač, le blizu dva milijona je bilo prenesenih iz drugih sredstev. V obliki posojil je bilo po odvodu v republiški sklad izdano nad 27 milijonov dinarjev, od česar so zasebni graditelji dobili nad 15 milijonov, dočim pa občina in stanovanjska skupnost okrog 12 milijonov din. Zasebniki so s tem denarjem dogradili 17 stanovanjskih hiš, v katere so se v teku leta že vselili, dočim pa je v teku letošnjega leta predvideno, da bodo dokončali nadaljnjih 28 zasebnih hiš. Kljub temu pa je na upravi zgradb še vedno preko 40 prošenj za dodelitev posojila. Za letošnje leto je predvideno, da bodo sredstva sklada z lanskim presežkom znašala okrog 50 milijonov dinarjev. Večina tega denarja bo uporabljena v obliki posojila občina in tovarna usnja KONUS, ki bosta zgradili več blokov s 25 stanovanji. Z delom nameravajo pričeti že v prvi polovici tega meseca, tako da bodo stanovanja vseljiva do konca tega leta. Z tem se bo stanovanjska kriza v Slov. Konjicah zčasoma le delno omilila.

● Na Starem vrhu pri Skofji Loki je bilo pred nedavnimi smučarsko prvenstvo sindikata elektroenergetske skupnosti Slovenije. Celotno tekmovalstvo je obsegalo dve disciplini in sicer: tek na 6 km in v leselad. V teku na 6 km je med člani zasedel prvo mesto Stane Mršak (Maribor), medtem ko je pri starejših članih zmagal Lado Legvard. Proga za vleselad je bila dolga 1200 m ter je imela 250 m višinske razlike in 25 vratec. Pri članih je zmagal Jože Golobranč (Slovenj Gradec), medtem ko je pri starejših članih zasedel prvo mesto Martin Kumer (Šoštanj). Organizacijo prvenstva je vodila Elektrarna Kranj in je odlično uspela.

● Podružnica državnih uslužbenecv v Zagorju ob Savi že vneto uresničuje svoj delovni program za leto 1957. Priredili so že vrsto strokovnih in političnih predavanj, n. pr. o Zakonu o ljudskih odborih, o komunalnem in gospodarskem sistemu pri nas, proučili so statut občine itd. Podružnica proučuje kako izmenjati delovne izkušnje z uslužbenci drugih občin v okraju, posebej pa so se zavzeli za to, da bodo plan dopustov uslužbenecv občine poslali drugim ustanovam, da zavoljo tega ne bi prišlo do zastoj. Predlagali bodo občinskemu ljudskemu odboru, naj zgradi kakšen stanovanjski blok za uslužbence občine, po možnosti pa naj bi našli tudi prostor za sindikalni kotiček. Dodelili so se že, da bodo 1. maja priredili izlet na planoto Pleša pod priljubljeno planiško postojanko Zagorjanov Goro.

● Ob koncu februarja so se v Tolminu sestali predsedniki delavskih svetov in upravnih odborov vseh podjetij v občini in se posvetovali o problemih delavskega upravljanja. Zlasti so naglasili, da sprejemajo zaključne račune bolj po dolžnosti, ker se je malokdo spozna na številke, jim pripovedujejo knjigovodje. Zahtevali so, naj bi jih prej podrobneje in na poljuden način seznanili z bilanco, sicer je vsa stvar zgolj formalnost.

● Sindikalna podružnica tovarne perila »Mura« iz Murske Sobotice je povabila na tekmovalstvo v šahu in streljanju sindikalne podružnice iz podjetja »Topera« iz Celja. »Delta« iz Ptujja in »Pik« iz Maribora. Sindikalna podružnica podjetja »Pik« iz Maribora se vabilu ni odzvala. Tekmovalstvo je bilo 24. februarja v Celju. V šahu je zmaga ekipa »Mure«, »Delta« je bila druga, »Topera« pa tretja. V streljanju pa smo zmagali strelci podružnice »Delta«, medtem ko je bila »Mura« druga. Po tekmovalstvu so priredili zakusko in kratko posvetovanje, na katerem so se pogovorili o delu sindikalne podružnice, organov upravljanja in ostalih organizacij v podjetju.

● Šoštanjski občinski sindikalni svet je na zadnjih nekaj sejah razpravljal o tarifnih pravilnikih. Nekateri so menili, da je za gradbene delavce minimalna plača 35 dinarjev prenizka, ker je težko dobiti gradbene delavce. Posebej so razpravljali o izobraževanju delu v šoštanjski občini. Zlasti menijo, da bi se morali bolj zanimati za delo šol za odrasle, ki sicer uspešno uspevata v Velenju in Šoštanju. Na zadnji seji predsedstva pa so sklenili, naj se vsi člani predsedstva in predsedniki sindikalnih podružnic udeležijo štiriurnega seminarja, ki ga bo priredil občinski komite ZKS najprej za svoje člane, potem pa še za sindikalne odbornike.

● V novomeškem podjetju »Kremen« so se posebno dobro pripravili na volitve občinskih odborov Socialistične zveze. Pregledali so, kdo izmed članov kolektiva še ni član SZDL, ker so vsi na vasi in bi se moral čutiti delavski vpliv na vasi.

● Konjiški sindikalni svet se zavzema za to, da bi v občinskem družbenem planu predvideli kakšna dva ali tri milijone dinarjev za krajevne odbore. Teh je v občini 12 in dostikrat so ljudje pripravljani sami kaj napraviti pa ni denarja, da bi kupili še drugi material. Končno besedo o občinskem družbenem planu bodo izrekli volivci na svojih zborih.

● Sindikalna podružnica tovarne »Motvoz in platno« v Grosupljem je priredila seminar o delavskem upravljanju. Predavanja so vsak ponedeljek in četrtek. Za vse člane delavskega sveta je udeležba obvezna in se bo glede njihove navzočnosti vodila stroga kontrola, so zapisali na obvestilo.

Marjanca Jemec: Tkalke

Komu več, komu manj

Zbrani so bili v majhni direktorjevi pisarni: centralna tarfina komisija delavskega sveta, predsednik in tajnik sindikata, seveda še direktor ter vodilni možje iz delavskega sveta in upravnega odbora.

To je bilo sredi februarja v tovarni »Motvoz in platno« Grosuplje.

Tarifni pravilnik so sicer že prej razobesili, potem pa so se zbrali, da bi ga popravili. In zdaj so na dnevnem redu pritožbe na tarifni pravilnik.

— Kje naj začnemo? Nad najprej obravnavamo pritožbo, ali naj gremo najprej skozi vse tarifni pravilnik in poiščemo, kje bi se dalo dobiti še kaj denarja?

Nekateri so za, drugi proti. Sklep: najprej pogledajmo, katere pritožbe bi bilo treba upoštevati.

— Pa začnimo! Pritožbe smo že brali, zato bi šli sedaj le od ene do druge. Tule je M. Sošnja. Pritožuje se, da ima premajhno plačo, saj je sama pri mezdah. Prej je imela 10.500 din, po novem predlogu bi prišla na 10.900 din. V Jaršah ima 11.200 din, toda dobi iz obračta vse podatke, ta pa mora vse sama delati. Delovno mesto je polkvalificirano.

— Pri nas nimamo obratnega izračuna in visi vse na njej. Dobila je 4 odstotke kot drugi.

— Imamo kaj rezerve?

— Tri tisoč sto dinarjev.

— Poiščimo rezerve pri potnikih. Predlagam, naj bi imeli tako tarifno postavko kot dole, ker določa poseben dodatek in še vse druge stroške jim plačamo. Zasluži več kot obratovalci.

— Sem proti temu, da bi jim še naprej plačevali dodatke in dole. To znese 120.000 dinarjev na leto.

— Če jim damo iz sklada plač, je čisto ista figa. Iz plač gre tako ali tako.

— Eno mesto potnika lahko ukinemo.

— Pa bo hotel ostati, če mu ne zvišamo plače?

— Ne vem, eden izmed obeh zahteva 16 plus 10 tisoč dinarjev.

— Da bi bil potnik bolje plačan kot obratovalci, ki vodi 200 ljudi, ni prav in se upam to povsod zagovarjati...

In sklenili so: gremo dol. Ostanemo pri tem, kar so imeli prej.

Naslednja pritožba: kurirka. Preden se je poskušovala, je dobila v proizvodnji po 32 dinarjev na uro. Če bi se danes delala, bi dobila 35,5. Toliko dobi tudi sedaj in ni prikrivanja.

Za njo se P. M., ki vodi materialno knjigovodstvo, blagajničarka, za katero menijo, da je delno upravičena, ker pomaga saldokontistiki, in fakturistki, ki vodi razen tega še obračun davkov na promet proizvodov.

— S statistiko in evidenco rimenjo le počasi naprej. S tem bomo morali priti nekoč na čisto in bo treba še eno moč nastaviti...

Težaki. Transportni delavci so uvrščeni vsi pod eno tarifno postavko tako zunanji kot v skladišču.

— Notranji so veliko na boljšem, saj delajo pod čisto drugačnimi okoliščinami.

— Od 38 so prišli na 45 in pol. Ampak fizično delo ni edino merilo. To je nekvificiran delavec, dobil bo toliko kot kvalificiran, odgovornosti nima pa nobene...

— To se pravi, da bo imela tista, ki prenaša tovarne liste, višjo plačo kot fakturist. Blagajnik bo šel raje nositi tovarne liste...

— Da, da. To je zato, ker nimamo ocenjenih delovnih mest in vse ugrabimo le »od oka«, kot pravijo.

— Novih delovnih mest ne smemo uvesti...

— Pustite uredbe in paragrafe pri miru...

— Komisija nam je nekoč že

dovolila nova delovna mesta in kvalifikacije, okrajna komisija pa nam je to zavrnila.

Končno so se zedinili: enim pol dinarja dol, drugim dinar gor.

Naslednja pritožba: čuvaji.

— Delo sicer ni težko, računajo pa nam je to zavrnilo.

— Vratarji so sami stari tovarniški delavci in smo jim dali lažje delo.

— Strinjamo se, da je treba njihovo pritožbo upoštevati, saj bi sicer prišli res na majhno pokojnino.

Zidarjema in tesarju niso ugodili, delavke pri glajenju motvoza pa so izenačili s predicami. Tudi vse predice se pritožujejo. V Jaršah imajo 45 dinarjev, pri njih 43,50. Delovni pogoji pa so slabši. Upravičene so...

Barvarna. Te so imele do 5 dinarjev manj kot v Jaršah. Dobile bi 2 dinarja. Popraviti je treba, ker je smešno, da so pri barvanju v žigru manj plačani kot zunanji delavci. Vzdigovati morajo

prav tako težka bremena.

— Sploh je pri nas tako, da če enemu ne moreš zaupati, če slabo dela gre med zunanje delavce, tam je pa bolje plačan...

Tako so reševali, sejali in računali, koliko so pridobili in koliko so komu dali. No, nekdaj je imel smolo, ker se je pritožil, in so mu celo vzeli, ker so se prej zmotili. Pred seboj so imeli osnutek tarifnega pravilnika tovarne »Induplat« iz Jarš in vsako svojo tarifno potako primerjali z njim.

Skupna gradbenih delavcev, ki so do 15. januarja izpolnili plan prve petletke. Med njimi je tudi Pavle Krašna

ZAPESTNA URA

Srečala sva se na dolenjskem vliaku.

Pusto februarjsko jutro je bilo in težki oblaki so se podili čez Barje. Sneg je že zdavnaj skopnel, le po globelih ga je na osončnih straneh ostala po kakšna zaplata.

Odprl je okno in zrl nekaj časa v dež. Potlej je sedel, pogledal na uro — na zappestno uro, nekaj nenavadnega za težko delavsko roko.

— No, danes je že zamuda, je zagodrnjal in se presedel. S klobuka se mu je pocedil curek po mojih hlačah.

— Oh oprostite... Zares mu je bilo nerodno.

— Prava reč. Saj sem že tako ves premočen. Kaplja

več ali manj. Zjutraj me je ujel najhujši naliiv. Tudi dežnik ni pomagal.

In potlej je pogovor nanesel na vreme in od vremena na njegovo delo.

— Pri »Gradisu« sem dobil vse: delo, ženo in kvalifikacijo, je povedal. Danes je minen. Prav letos je bilo deset let, odkar je pri tem podjetju.

— Najprej sem bil na hidrocentrali v Mostah, potlej na oni v Medvodah in danes na cesti Ljubljana — Zagreb. Le kakih 60 ali 70 delavcev nas je še na tem odseku. Urejujamo doveze. Betonirana pa še ni. Zdaj, pozimi ni čas za to...

— Ja tole. Štirinajst dni nisimo delali. Po tarifnem pravilniku bi morali plačati 70 odstotkov. Rekli so nam, da »Zvezna« ni odobrila in da bomo dobili plačanih le 48 odstotkov. Te plačajo po 75 odstotkov.

Pa sva bila pri tarifnem pravilniku. Povedali so nam, je pripovedoval, da bodo tako napravili, da med prvo in drugo skupino ne bo dosti razlik. Jaz se strinjam s tem, ker je bilo težko dobiti dobre delavce; pri nas je težko delo.

— In koliko imate zdaj na uro?

— 54 dinarjev. Računam, da bom prišel na 60 dinarjev. Povprečno, pravijo, bodo šli s tarifnimi postavkami za 7 odstotkov gor.

In spet je pogledal na uro, malce zastal in nadaljeval:

— Uvedli bodo pike. Za dvajset pik boš dobil takole okrog 35 dinarjev. Sicer pa nam niti o tarifnem pravilniku niti o pikah še niso nič doletnega povedali.

— Da, sem član sindikata, od vsega začetka. Odbornik pa nisem odkar sem prišel v Medvode. Tja sem prišel, ko je bil odbor že izvoljen. V Mostah sem pa veliko delal. Tam sem tudi dosti »Delavske enotnosti« prodal vsak teden.

— Kje pa stanujete, ko se vozite v Grosuplje, če smem vprašati, sem ga pobaral.

— Hm, kakaj pa ne. V Medvodah stanujem z družino. V Gradisovi baraki. Včeraj sem bil v Medvodah na občini. Ne, ko hišo so prodajali. Kupiti sem jo mislil, pa je nekdo na gnal čez dvesto »jurjev«. Ni vredna toliko. Dobrih sto tisoč bi bilo še treba, da bi jo popravil. Tisti je gnal, da sem raje popustil. Je le preveč.

— Pa ste spravili toliko denarja skupaj?

— Sem nekaj prihranil. Po 200 dinarjev na dan dobim terenskega dodatka in če pametno gospodarim, daš tudi kaj na stran...

In spet je pogledal na uro. »Zares, lepa ura. Koliko ste pa dali zanjo?

— Oh to sem dobil za nagrado.

Odšel je. In na pokrovčku zadaj je pisalo: »Zmagovalcu petletke Krašna Pavlu, Miha Marinko.« In še datum je bil vrezan. 15. I. 1950.

V. J.

MARIBORČANI BODO LETOVALI OB MORJU

Od ideje do svojega doma

Bili so pri »raznem«, ko se ljudem že mudi domov, ozirajo se, kako bi jo čimprej odkurili, da se ne bi tam, za mizo, premislili in jih poklicali nazaj.

Na zadnjem plenarnem zasedanju sindikalnega sveta mariborske občine Center pa je bilo malce drugače.

Sedel sem v kotu in opazoval zborovalce. Vsem so žarele oči, nemirno so se presedali, kot da bi bili na tlnju. Takšno vzdušje je le takrat, kadar vse prevzame velika misel, ki čaka samo, da bi jo uresničili. Tisto »uradno« razpoloženje je razkadi, lo kot oblaki po naliivu.

Zakaj je šlo?

Ze dolgo časa so razmišljali,

kako bi svojim delavcem in uslužbenecem omogočili poceni letovanje ob morju. Zdaj so uspeli. Južno od Portoroža so pri Seči kupili 12.000 kvadratnih metrov zemlje s tremi ali štirimi stavbami. Skupno bo v njih 17 sob in pravijo, da bodo, če ne do 1. maja, pa vsaj do 15. »letovišče« že slavnostno odprli.

In denar? To je tisto, kar je še mene navdušilo. Prav zares, tako sem bil zaverovan, da sm se zapisovati pozabili. Nekaj denarja imajo v blagajni. To bo osnova. Potem nameravajo prositi okrajni sindikalni svet, naj jim odpusti prispevek v socialni sklad pri OSS za

ostale pasivne občinske sindikalne svete. To znese okrog 200.000 dinarjev in so prepričani, da bodo v OSS razumeli njihove potrebe. Potlej so zračunali, da bi stala postelja okrog 60.000 dinarjev in so ponudili podjetjem, naj odkupijo prostor za svoje ljudi. Doslej se je prijavilo že precej podjetij, ki so pripravljena odkupiti deleže. Nekaj podjetij pa je že obljubilo, da bodo pomagali pri gradnji in popravilu objektov ter odstopila opremo za počitniški dom. Podjetje Elektro-Maribor okoličar bo uredilo vso električno inštalacijo s priklopom vred, nek državni mojster je odkupil dva deleža ter obljubil, da bo

spjel vodovod, LIP Maribor bo dal les, Milnsko podjetje je odkupilo štiri deleže, pri »Opremi« bodo napravili postelje. Ljubarna bo dala okovje, Hidromontaža hladilnik in pralni stroj, nekaj denarja pa bo dala tudi občina. Kar bo denarja manjkalo, bodo najeli kredit.

Zborovalci so dom že kar vdeli pred seboj, bili so navdušeni, kot da bi sebi gradili hišo. Saj je konec koncev to tudi res tako.

— Če bomo uspeli, vas vse skupaj povabimo na otvoritev doma, je dejal predsednik Gomol...

Mariborčani bodo imeli počitniški dom.

OB ROBU DOGODKOV

Pota in vzorci belgijskih socialistov

Različna pota v socializem niso ovirala resno sodelovanje delavskih in socialističnih gibanj. Nasprotno: različni pogoji v posameznih državah zaradi katerih je nemogoče, da bi socializem povsod napredoval po enakih poteh in enako hitro, zahtevalo čim tesnejše sodelovanje, izmenjavo miselnih in socialističnih izkušenj. To nam potrjuje tudi plodno prijateljsko sodelovanje med belgijskimi socialisti in našim socialističnim gibanjem, ki se je zlasti okrepilo po letu 1932, ko je prvič obiskala Jugoslavijo delegacija Socialistične stranke Belgije. Od tedaj je več naših delegacij obiskalo Belgijo in več belgijskih delegacij obiskalo našo socialistično gibanje. Ti obiski so oblikovali skupni stvar socializma in svetovnega mira. Tako tudi nedavni obisk državnega sekretarja za zunanje zadeve, tovarša Koče Popovića in delegacije Socialistične zveze v Belgiji. Ta obisk je omogočil predstavnikom obeh vlad in delavskih gibanj, da so ponovno izmenjali izkušnje, ki so jih pridobili v graditvi socializma, in pogleda na mednarodne odnose, zlasti na zadnje svetovne dogodke in pomembne spremembe v mednarodnem delavskem gibanju.

Sredi preteklega stoletja je Belgija preživljala prvo obdobje svoje industrijske revolucije. Delovne sile je bilo dovolj, prometne zveze ugodne, premoaga izredno veliko. Ob premoagovnikih so rasti plavži, jeklarne in druge tovarne. Tedaj so se porodile v Belgiji prve razredne delavske organizacije.

Pisalo se je leto 1847, ko so na pobudo Marxa in Engelsa ustanovili v Belgiji Demokratično zvezo — izrazito socialistično organizacijo.

Razmere, v katerih so tedaj živeli belgijski delavci, so bile obupne. Belgija je bila »raj kapitalizma in reakcionarjev«, kot je tedaj pisal Marx. Delavci niso imeli nobenih političnih pravic, tudi ne

volilne pravice. Mezde so bile premajhne, delovni pogoji nečloveški, socialne zakonodaje ni bilo, delavci niso smeli stavkati.

Prve belgijske delavske organizacije so se borile za izboljšanje življenjskih razmer in delovnih pogojev delavcev, niso pa bile enotne glede metod boja in tudi niso imele enakih ciljev. To je bila otroška doba belgijskega delavskega gibanja, za katero so značilne številne idejne struje, ki so vsaka zase iskale pot iz revščine in brezpravnja.

Leta 1868 je v Serangu in nekaterih drugih mestih prišlo do velike delavske stavke. Ki so jo žandarji in vojski v krvi zadušili. Pokol stavkajočih je odprl očim številnim delavcem. V industrijskih sredstvih so se krepile delavske organizacije in se vključevale v Prvo internacionalo.

Leta 1875 so v Gantu ustanovili socialistično skupino, ki je januarja 1879, leta ustanovila Socialistično stranko Belgije. Leta 1885 se je več delavskih organizacij (med katerimi je bila najmočnejša socialistična stranka) združilo v Delavsko stranko Belgije.

Leta dni kasneje se je belgijski proletarijat upri izkoristitvju in brezpravju. Vojska je upor zadušila, toda buržoazija je ob upor uendarle domela, da socialnih vprašanj ne bo mogla dolgo reševati z vojsko. Po tem uporu je belgijska buržoazija prvič nekoliko popustila. Čez nekaj let je spremenila tuči ustavo in dovolila nekaterim delavcem volilno pravico. Pri volitvah 1894, leta so belgijski socialisti zasedli 28 mest v parlamentu.

Leta 1902 je izbruhnila generalna stav-

ka belgijskega proletariata, ki se je — čeprav v krvi zadušena — vendarle končala z uspehom organiziranega delavstva.

Po stavki je vlada sprejela zakon o plačnem dopustu, zakon o odškodnini delavcem, ki so se ponesrečili pri delu in še nekaj drugih zakonov, ki so zagotavljali delavcem boljše delovne in življenjske pogoje. Splošna stavka leta 1913 se je tudi končala z delavsko zmago.

Med prvo svetovno vojno sta dva belgijska socialistična postala ministra, precej socialistov pa je zavzelo važne položaje v državni upravi. V prvi po vojni vladi so bili trije socialisti. Na volitvah leta 1919 je Delavska stranka dobila 70 poslancev, katoliška 73, liberalna 34.

Delavska stranka je sodelovala v vladi do 1922. leta. V tem času se je močno okrepila. Sindikati, ki jih je vodila, so imeli 1914, leta 120.000 članov, leta 1920 pa je 720.000. Uspelo ji je prisiliti ostale stranke, da so sprejele njene minimalni program. Tedaj so uvedli osemurni delovni dan, povečali pokojnine, skrajšali kadrovski rok v vojski, omogočili sindikatam svobodno delovanje, dovolili stavke, zvišali delavske mezde, uvedli splošno volilno pravico itd.

Na socialističnem kongresu leta 1921 je večina sklenila, da se ne bo včlanila v Treto internacionalo, zato je manjšina izstopila iz stranke in ustanovila Komunistično partijo. Razcep je ogromno škodoval belgijskemu delavskemu gibanju. In vendar je belgijski delavski razred — kljub škodljivim sporom med obema neoboma vojnoma precej pridobil. Delavska stranka je v tem obdobju nekajkrat sodelovala v vladi in je — čeprav se ni mogla prešesti oportunizmu — vendarle prisiljevala ostale stranke, da so sprejemale delavske zahteve.

Med zadnjo vojno so belgijski socialisti organizirali gibanje odpora. Za svoje

delo so bili pripravljeni na vse.

Med prvo svetovno vojno sta dva belgijska socialistična postala ministra, precej socialistov pa je zavzelo važne položaje v državni upravi. V prvi po vojni vladi so bili trije socialisti. Na volitvah leta 1919 je Delavska stranka dobila 70 poslancev, katoliška 73, liberalna 34.

Delavska stranka je sodelovala v vladi do 1922. leta. V tem

BELEVRANE

Na tej strani znova pišemo o potrošniških svetih. Prva članek — »Trgovina na tehničarje« — smo objavili v letošnji 5. številki našega tednika. Danes boste prebrali prispevek našega beogradskega dopisnika o najboljšem beogradskega potrošniškem svetu. Zanj smo zapisali, da potrošniški sveti pri nas po poljevo napredujejo. Prav gotovo zaradi tega, ker se marsikdo ne ve, kaj naj bi delali — in jih je zaradi tega — prvič, zelo malo, in drugič se tisti, ki so, zelo počasi uveljavljajo. V današnjem sestavku so opisane izkušnje beogradskega potrošniškega sveta, ki jih posreduje našim bralcem, ki delujejo ali pa naj bi uspešneje delovali v potrošniških svetih.

Pravilo, da je v Beogradu okoli 70 potrošniških svetov. S tolikšnim številom bi se težko pohvalilo katerikoli drugo mesto. Toda, pravilo, da delata samo dva potrošniška sveta tako, da njun obstoj občutijo v trgovinah, kjer sta bila izvoljena. Ostali... Ostali pa zgolj »obstajajo« — in s tem je izčrpan skoraj vsa njihova dejavnost.

Trgovska hiša »Crvena zvezda« se lahko pohvali, da ima enega od teh dveh beogradskega potrošniških svetov, ki sta naša sama seba.

• Napačen poseg z dobrimi posledicami

Pomoč je minila. V majhnem prostoru so se obrzali komaj zaenkrat zaradi gostega cigaretnega dima. Sestanek delavskega sveta, ki se je začel že ob osmih, še vedno ni bil zaključen, toda nihče se ni bil zaspal. Na dnevnem redu so imeli viške in primanjkljaje. To je »Ahiolova pet« vsake trgovine.

V tako imenovanih »čistih« primerih ni težko odločiti: »Tovarišica ta in ta, oddelek galanterije. Ob inventuri smo ugotovili primanjkljaj štiri tisoč dinarjev.«

Odluk: odbiti od plače.

Včasih je mnogo težje:

»Tovariš ta in ta, oddelek gospodinjstev potrebuje imajo primanjkljaj šest tisoč dinarjev. V preteklem tromeščju je imel približno isti višek.«

Nekdo je predlagal, da se ta primanjkljaj poravnava s prejšnjim viškom. Morda je napaka pri popisu, kakor bi se sicer pojavil znesek enkrat kot višek, drugič pa kot primanjkljaj? Mnenja so bila deljena. Nekateri se s predlogom niso strinjali, kajti vzroki so lahko, tudi drugačni. Ni izključeno, da je prodajalec, ki je v prejšnjem tromeščju imel višek, mislil, da se bo tako in tako »zravnalo« in je zato zavestno napravil »primanjkljaj«. Morda v tem primeru ni bilo tako. Vendar bi vsako tako »zravnavanje« bilo lahko v bodoče tudi komu drugemu spodbuda za podobne »mahinacije«.

To je bil prvi sestanek, ki so se ga udeležili komaj izvoljeni člani potrošniškega sveta. Vse očj so bile obrnjene k predsedniku sveta. Ta je moral nekaj reči in ker ni imel dovolj izkušenj v teh vprašanjih, je razsodil:

ISOL
čisti korine in stekla

ga voditelj, so izbrali Van Ackerja, plehtarja iz Bruggeja, ki je že leta 1927 postal socialistični poslanec in ki je sestavil prvo povojno belgijsko vlado.

Na »Kongresu zmage« leta 1945 se je Delavska stranka preimenovala v Socialistično stranko in sprejela program, ki se je na notranjem področju zavzemal za decentralizacijo uprave, popolno enakopravnost žena, politiko polne zaposlitve, priznanje pravice do dela, pravičnejšo razdelitev nacionalnega dohodka, zdravstveno zaščito in povečanje kupne moči revnih slojev; na zunanjem področju pa za aktivno sodelovanje Belgije v organiziranju svetovne organizacije držav (ki naj se bori za mir in enakopravne odnose med narodi), za politično in ekonomsko sodelovanje Belgije z ostalimi državami, za udeležbo Belgije v mirovnih pogajanjih itd.

Ker pa socialistična stranka ni imela dovolj poslancev v parlamentu, da bi lahko sama sestavila vlado in je zato morala sodelovati s predstavniki buržoazije, tega programa ni mogla v celoti uveljaviti. Svojim programskim ciljem pa se zato ni odpovedala. Ker je bila buržoazija preslabotna, da bi sama vodila, je morala popustiti zahtevam organiziranega proletariata. Tako so socialisti v povojnih letih izbojevali nove pridobitve za

»Če je bil pri prejšnjem obračunu tolikšen višek kot je sedaj primanjkljaj, ne vem zakaj ne bi poravnali.«

In delavski svet je glasoval za »zravnanje«.

Direktor podjetja, ki je dolejš molčal, je prosil za besedo.

»Odluk je nezakoniti! Dajem veto.«

Imel je prav. To je pokazala poznejša odločba občinskega sveta za gospodarstvo, ki ima v takih primerih zadnje besedo. »In« polkovnik Mitar Backović je skomignil z rameni, »napaka, ki sem jo napravil na prvem sestanku kot predsednik potrošniškega sveta «Crvene zvezde», je pomagala, da naš svet od tedaj ne stori več takih nih napak. To ni lahko doseči. Ni nam še povsem jasno kakšne so naše pravice, pooblastila. In da jih ne bi presegli, morda posegamo manj v živo kot bi lahko.«

• Prva misel

Pooblastila. Kakšna pravzaprav? Nekaj besed o Uredbi o trgovskih dejavnostih govori o določenih načelih, toda to še zdaleč ni dovolj za praktično delo sveta. Od tod verjetno tudi težnja, da se potrošniški sveti vmešavajo v vprašanja cen. Ljudje nimajo dovolj jasne predstave o tem, kako daleč lahko gredo. Lani so govorili o nekih novih predpisih. Obstajal je celo nek načrt. A od tedaj — molk. Ze meseca se je pri stvari ničesar več ne sliši. Pravilnik, ki bi podrobneje urejal te stvari, bi dal »poleta« potrošniškemu svetu.

• Malenkosti

Pri vstopu v pritličje stoji tehničar. Na stopnišču v prvem nadstropju, kjer prodajajo tekstil, je pritrjen meter. Potrošniki odhajajo iz trgovine, nekateri z zaviti v rokavi, tu in tam se kdo ustavi ob tehničarju in vrže nanjo vrečko s sladkorjem, čokolado, ali kavo. Primerja... Nekdo odpre zavoj, razprostre pravkar kupljeno blago, da se bi prepričal, če je dobil zares toliko, kolikor je plačal.

Godrnjanja zaradi mer, ki je bilo največji kamen spoteke med prodajalci in potrošniki, ni več slišati v tej trgovini.

Tam imajo tudi zabojček, podoban poštnim nabiralnikom. Zaklenjen je in ključ ima predsednik potrošniškega sveta. Nabiralnik je včasih prazen, včasih pa najdejo v njem kakšno pismo potrošnika s pripombami, s pritožbo, »predlogom«. Potrošniški svet pregleda vsako pismo in njegovo vsebino sporoča delavskemu svetu velike trgovine.

»Stedilnike imate bele, a ku-

hinjsko pohištvo rjavo. Prilagodite barve«, je napisal nek potrošnik — estet.

Malenkosti! Točno, toda kulturno trgovanje se sestoji iz samih malenkosti.

»Se na nek drug način deluje potrošniški svet kot vez med potrošniki in trgovino. Na zborih volivcev je trgovina često cilj upravičenih in neupravičenih kritik. Predstavnik potrošniškega sveta redno obiskuje zborni in sporočni delavskemu svetu «Crvene zvezde» pripombe, ki jih tam sliši.

»Včasih branimo našo trgovino, včasih pa imajo prav potrošniki. Važno je, da je med nami in delavskim svetom dobro razumevanje. Med nami ni več besed: mi in vi. Če kdaj izrečemo kakšno pripombo, s tem ne povzročamo prepri in vročot kri, temveč skupaj iščemo rešitev.

Na seje delavskega sveta redno pride kdo iz potrošniškega sveta. Navadno predsednik in še kakšen član. Tudi na seje potrošniškega sveta pride vedno kdo iz podjetja: direktor ali predsednik delavskega sveta. To so »formalni« stiki, toda ti »neformalni« je znatno več.

Potrošniški svet »Crvene zvezde« je ustanovil tri komisije. Iz njihovih imen — sanitarna, gospodarsko — knjigovodska in komercialna — slutimo njihovo vlogo in naloge. Sanitarno komisijo vodi nek zdravnik. Med drugim komisija pregleduje in opozarja osebe, ki prodaja živila. Komercialna komisija proučuje način nakupa in predlaga razširitev asortimenta. Delo posebne vrste je poskus potrošniškega sveta, da skuša vskladiti poslovanje te trgovske hi-

še s podobnimi trgovskimi podjetji v mestu. To se je pokazalo zelo koristno.

Nagajevanje po učinku, ki ga je nedavno uvedla »Crvena zvezda«, in še nekatere druge spremembe v trgovini, lahko rečemo, so zasluge njenega potrošniškega sveta.

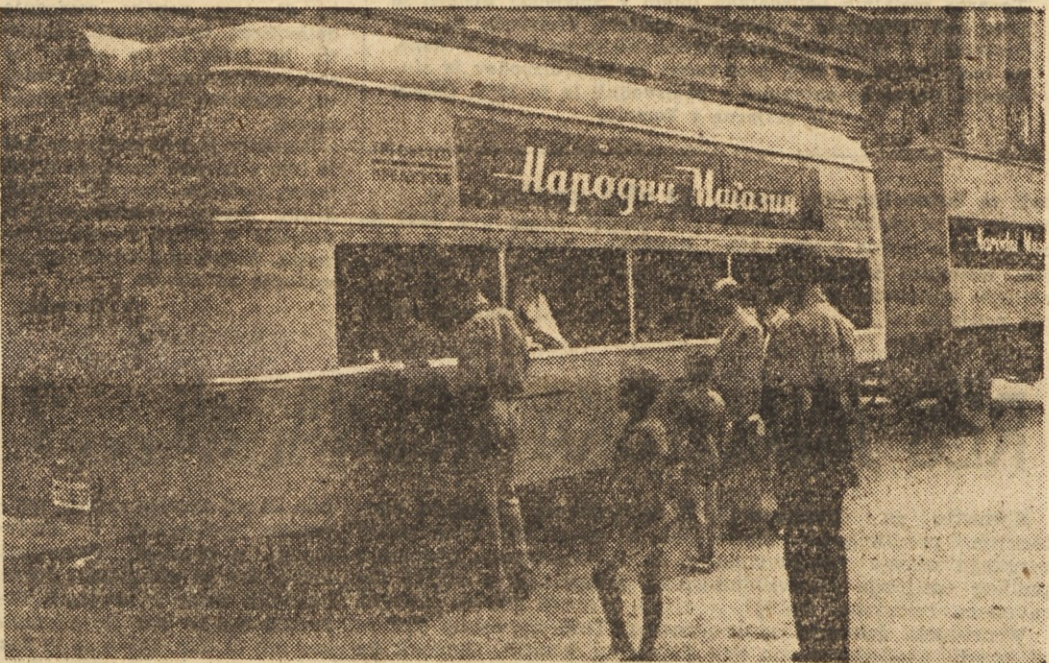
• Druga misel v zvezi s prvo

Delavski svet in potrošniški svet. Organ delavskega upravljanja in organ družbenega upravljanja. Ta drugi je družbeni korektor prvega. Koristi kolektiva, katerega predstavnik je delavski svet, so lahko v posameznosti različne od koristi skupnosti. Organ družbenega upravljanja mora pomagati najti sintezo med interesom posameznika in interesom skupnosti. To je osnovna naloga potrošniškega sveta. Če je, ali ne bi bilo umestno razmišljati o neki podobni instituciji v proizvodnji? Potrošniški svet je sešne- niške železarne, na primer?

• Sodelovanje pri dobičku

Vpraševal sem se zakaj večina potrošniških svetov ne najde svojega mesta v trgovini. Predsednik potrošniškega sveta »Crvena zvezda« se je obotavljala: Morda gre tu za sestavo sveta? Pri nas je ta zelo srečno

Marsikje pogrešajo trgovino. V trgovinah majhnega mesta ali v zadrugi prodajalci na vasi ni vedno izbire, kot bi si jo potrošniki želeli. Gotovo bi tudi pri nas pozdravili potujočo prodajalno trgovino iz velikega mesta, ki bi pripeljala blago, ki ga v domači trgovini ni. Na sliki: Prva potujoča prodajalna beogradske Na-Me

KJE JE ŠE TAKO?

Odbor sindikalne podružnice delavcev elektoobrata Crnomelj (to je obrata podjetja Elektro Novo mesto, kjer je tudi sedež podjetja) je sklical sestanek kolektiva in na njem razpravljali o osnutku tarifnega pravilnika. Članstvo je na tem sestanku sklenilo, naj bi povečali plače le delavcem pri

terenskem delu in to iz sledečih razlogov:

V elektrogospodarstvu so plače porastle že leta 1955 s posebnim uredbo. Kljub navodilom, naj bi plače povečali le tehnično strokovnemu kadru (kajti povečanje plač je bilo dodeljeno prav zato, da se zaveži prehod strokovnega kadra iz elek-

trogospodarstva v druga podjetja), ne pa administrativnemu, saj so v podjetju Elektro Novo mesto, storili obratno. Takrat so namreč plače procentualno bolj porastle administrativnemu kot pa tehničnemu kadru.

Da se ta krivica popravi, so torej sedaj delavci sklenili, naj bi plače predvsem porastle tistim, ki so pri svojem delu izpostavljeni dežju, snegu, vetru, monotonemu in težavnemu delu, kjer je delo posebno nevarno in so se v zadnjih treh letih kar štiri delavci smrtno ponesrečili itd.

Mnenje izvršnega odbora sindikalne podružnice je, da tarifni pravilnik, kakršnega je z nezadovoljstvom potrdil delavski svet, ne odgovarja osnovnim težnjam, ne popravlja krivic in ne spodbuja delavcev v osnovni proizvodnji, da bi si še bolj prizadevali zviševati storilnost. Prav tako meni, da ni prav, ker delajo uslužbenec dnevno samo sedem ur, čeprav je v tarifnem pravilniku jasno določeno, da je delovni čas za delavce in uslužbence osem ur dnevno. Obsejem predloga izvršni odbor, naj bi zmanjšali število delovnih mest v administraciji.

Glede same razprave o tarifnih postavkah oziroma tarifnem pravilniku pa meni izvršni odbor, da je potekala nepravilno in to iz sledečih razlogov:

Pri upravi podjetja v Novem mestu sploh niso sklicali množičnega sestanka in na njem razpravljali o pravilniku. Tarifnih postavk niso predložili kolektivu v pregled kakor v prejšnja leta. Niti niso bile nikjer vidno razbešen predlogi za postavke. Razen tega pa so delavci prešli na vloged le tarifne postavke delavcev, ne pa tarifnih postavk uslužbencev.

Zato je izvršni odbor sindikalne podružnice sklenil predlagati, naj bi o tarifnem pravilniku znova razpravljali in to tako, kakor določalo predpis.

BESEDA BRALCEV

SINDIKAT ME LE NI POZABIL

Sofer sem pri Gradisu v Ravnah na Koroškem. Ze dlje časa bolujem na pljučih. Član sindikata sem že deset let in se še nikdar nisem obrnil nanj za denarno pomoč. Zdaj sem pa bil zaradi bolezni v tiski in sem zaprosil podružnico za pomoč. Res sem čakal precej dolgo, vsaj tistemu, ki je v tiski, je vsak dan cela večnost. Dočakal sem pa le. Prav naslednji dan, ko sem se obrnil na Republiški svet za pomoč, mi je podružnica dala nekaj denarja, za kar sem jim od srca hvaležen.

BRUNO HANKA

PRIPOMBA UREDNIŠTVA: Posebno lepo od tovariša Hanka je pa to, da je še isti dan, ko mu je podružnica nakazala denar, pisal tudi Republišnemu svetu, da je pomoč dobil in da zavoljo tega ni treba več skrbeti.

PRAVICI BO ZADOŠČENO

V deseti številki našega lista, ki je izšla 1. marca letos, smo objavili članek »Predsednik hišnega sveta še ni hišni svet«. Stanovajska uprava Ljubljana-Bežigrad pa nam je na ta članek poslala nekaj pojasnil, oziroma dopolnitev.

V pismu, ki smo ga prejeli od stanovajske uprave, je v začetku izrečeno nekaj kritičnih pripomb, češ da pisec članka ni »pravilno uporabljal posameznih izrazov, kar kaže na njegovo nepoznavanje uredb. Nadalje pa piše stanovajska uprava tole:

»Kaj je storil predsednik hišnega sveta v Lavričevi ulici številka 9? Pisec članka, mu očita, da on samostojno razpolaga s stanovajskim skladom v hiši in da on odloča kdo bo prišel v to ali ono stanovanje. Predsednik hišnega sveta ima sicer pravico odločati kar se tiče upravljanja hiše same, nima pa nobenih pravic, da bi odločal o dodeljevanju stanovanj. Za to je postavljen določen organ — stanovajska uprava. Hišni svet s svojim predsednikom uresničuje odločbe in naloge, ki mu jih daje ta organ. Hišnemu predsedniku se sicer očita nek despotizem. Res je, da je nekaj lastnik hiše. Vendar je naša dolžnost, da povemo, kako izpolnjuje predsednik hišnega sveta svojo nalogo, ki mu jo je zaupala skupnost.

Ko je njegov nekakšni sporilni spór zoper vključitev hiše v stanovajsko skupnost in je ta poražen najemnino za ves čas, dokler ni bila zadeva dokončno rešena in hiša le vključena, je stric, kot predsednik hišnega sveta tožil svojega nekada, da mora pobrati najemnino povrniti hišnemu svetu. Hišni svet, ki ga je zastopal stric hišnega lastnika, je tožbo dobil, lastnik — nekak, pa je moral plačati okoli 75.000 dinarjev.

Ali se mu more torej očitati famliarnost? Res je, da se je v zgradbi dogodila samovoljnost. Toda te samovoljnosti ni kriv predsednik hišnega sveta. Stanovajska uprava, ki se je preselila, je izročila ključne nekemu moškemu, ki se je samovoljno vselil. Organ stanovajske uprave, je prišel po prijavi takoj na lice mesta in mu pojasnil, da krši predpise. Oseba, ki se je hotela samovoljno vseliti, je vsaj navidezno upoštevala prepoved stanovajskega organa. Predstavnik stanovajskega organa ga je posvaril, da ne sme ničesar ukreniti, dokler ne bo izdana primerna odločba. Kljub temu pa se je ta še isto popoldne vselil v sobo in sicer skozi okno, deloma pa tudi skozi vrata. O tem je bila obveščena tudi Ljudska milica. Vendar ni intervenirala. Postavlja se tedaj vprašanje, če Ljudska milica ni pristojna, da posreduje pri takih samovoljnih dejanjih in te samovoljnosti ne prepreči, ali je to tedaj v moči predsednika hišnega sveta...?

Vprašali smo uslužbenca stanovajske uprave, kako je sedaj s to zadevo. Dejali so nam tole: Takoj po vselitvi je naša stanovajska uprava vložila prijavo zavoljo samovoljne vselitve na javno tožilstvo. O samovoljni vselitvi bo torej odločalo sodišče. (Upamo, da bo uslužbeu izreklo primerno kazen — opomba uredništva). Dalje so nam dejali, da so človeku, ki se je samovoljno vselil, izdali odločbo o deložaciji — o prisilni izselitvi. Toda na to odločbo so prišli na stanovajsko upravo predstavniki podjetja Litostroj in še nekateri drugi, češ, nikar ne ravajte tako s človekom, ki ima precej zaslug, počakajte malo, najpозnejše v treh mesecih mu bo podjetje prekrbeto stanovanje in — soba bo prosta. Stanovajska uprava je na to zagotovilo umaknila svojo odločbo za dogovorjen čas. Upamo, da bodo predstavniki podjetja svojo obljubo izpolnili, čeprav nobene zasluge prizadetega ne opravičujejo njegov samovoljni postopek — vselitve v stanovanje skozi vrhove, ki ga navadno ljudje uporabljamo samo za razgled in žračenje. — Prav takšen človek, ki se trika na prsi, bi moral najbolj upoštevati predpise, ki jih izdajajo, kot pravi stanovajska uprava, »naši najvišji predstavniki zvezni ali republiški organi« ne pa da kljub opozorilom, ravna proti predpisom, se vseljuje v stanovanje brez odločbe, vseljuje skozi okno, kar mu nikakor ne more biti v čast.

Uslužbenec stanovajske uprave so nam tokrat tudi dejali, da ima njihov organ namen, dodeliti omenjeno sobo družini, ki živi v nemogočih razmerah zaradi nekdane utesnitve. Položaj se je namreč po utesnitvi bistveno spremenil, kajti članov družine je sedaj več in je že z vzgojnega stališča nemogoče, da hodijo tuji ljudje ob vsakem času skozi soho, kjer spi dijak in da ta posluša nenehne prepire.

Kakor je bilo razumeti iz besed uslužbenca stanovajske uprave, nam le-ta zameri, ker smo objavili omenjeni članek. Toda, ko smo v uredništvu tehtali, ali je primer za objavo ali ne, smo se odločili za objavo in sicer iz tega razloga:

Družina, ki je omenjena, si že tri leta prizadeva, stvar urediti in je o njej celo razpravljalo Vrhovno sodišče FLRJ ter priznalo pravico do stanovanja bivši stranki, ker pač v njen prid govore zakonski predpisi — predpisi o pravici do stanovanja. Toda to, kar se je dogodilo na zadnje, samovoljna vselitve, grožnje o fizičnem obračunavanju itd. je upravičilo objavo članka. In kot vidimo, je stanovajska uprava ta zadnji prestopki tudi upoštevala in bo, upajmo, pravici zadostila, kolikor bo v njeni moči.

Vendar se nam prav ob tem primeru odpira novo vprašanje in sicer da so naši predpisi o razdeljevanju, zamenjavi stanovanj, vselitvi itd. neopolni. Lastnik hiše, ki ni vključena v stanovajsko skupnost, na primer lahko odloča o tem, ali pristane na zamenjavo stanovanj ali ne. Te pravice pa nima hišni svet kot upravljevalec hiš, ki so v stanovajski skupnosti. Prav tako kot je neveljavno za lastnika hiše, ki ni v stanovajski skupnosti, če dobi vanjo nekoga, ki mu ni po volji in za katerega je vnaprej ve, da »bo delal samo zdravo«, je neveljavno tudi za hišni svet — pa mora na njo pristati, hoče ali nehoče, čeprav že lahko vnaprej računa, da bodo zavoljo tega v hiši nenehni prepri in da bo moral o tej stvari razsojati in stranke miriti.

To ne mislimo zavoljo omenjenega primera, temveč zaradi vidnih podobnih primerov, ki jih lahko opažamo vsak dan. Naš list je že pred leti opozarjal na to neskladnost predpisov, ki jih bo vsekakor treba dopolniti.

Belgija je ustavna monarhija. Meri 30.367 kvadratnih kilometrov in ima 8.735.035 prebivalcev (okoli 230 na kvadratni kilometer). Nad 3 milijone prebivalcev uporablja francosko, kakih 3 in pol milijona flamščino, ostali pa razen omenjenih jezikov tudi nemščino.

Belgija je ena najrazvitejših dežel Zahodne Evrope. Nad 3 in pol milijona prebivalcev je aktivno zaposlenih, od tega poltrog milijon v industriji. Veliko je premožljivih, močna je železarska industrija, precej je tudi kemičnih tovarn, steklarn, cinkarn, strojar, oljarn, papirnic in tovarn električnega materiala. Poljedelstvo je izredno mehanizirano, vendar mora Belgija uvažati 60% potrošnje kmetijskih pridelkov.

Parlament je dvodomen. Senat ima 175 članov, poslanska zbornica pa 212. Od volitev leta 1954 vlada koalicijski socialistov in liberalcev. Predsednik vlade je socialist Achille Van Acker.

Prekomorska posestva: afriška kolonija Belgijski Kongo (2.344.000 kvadratnih kilometrov, 12 milijonov prebivalcev); izredno bogata dežela (uran, baker, kostier itd.). V imenu OZN upravlja Belgija afriško pokrajino Ruanda-Urundi.

KOLIKO ČASA ŠE DIKTATURA Prva opravila za volitve delavskih svetov

Pred nekaj dnevi so se sestali člani delavskega sveta tovarne TOBI na posebni seji, da bi podrobno pregledali uspeh lanskega dela. Seje sta se udeležila tudi predsednik in tajnik sindikalne podružnice. Iz zaključnega računa, o katerem je na zasedanju poročal računovodja Viljem Gruber, ki se je v podjetju zaposlil lani, je razvidno, da je podjetje kljub raznim objektivnim težavam ustvarilo za 900 milijonov dinarjev proizvodov. Podjetje sicer ni v celoti izpolnilo plan, doseženi uspeh pa vsekakor kaže, da je kolektiv precej storil.

Dobro in slabo

Ko so na zasedanju, ob podrobnem pregledu bilance, razpravljali o nekaterih postavkah (ustvarjenem dobičku, kupcih, katerih saldo je 31. decembra 1956 znašal 268 milijonov dinarjev, o dodatnem prispevku za socialno zavarovanje, ki je znašal nad 2 milijona dinarjev, o stroških tožb, ki so znašali 4 in pol milijona dinarjev itd.) so ugotovili, da bi bil lahko lanskega leta uspeh podjetja boljši, če ne bi na izpolnitve plana vplivali razen objektivnih težav tudi nekateri subjektivni vzroki.

Ker je namen sestavka spregovoriti predvsem o teh stvarih, naj omenim, da so v podjetju že dokaj časa nemogoče medsebojni odnosi, ki so resna ovira za napredek podjetja.

Krivec glavnih nepravilnosti je računovodja, ki namesto, da bi s svojim delom kolektivu čimveč pomagal, dejansko zavira delo. Delavski svet podjetja, organizacija Zveze komunistov in člani izvršnega odbora sindikata so o ugotovljenih nepravilnostih odnosov računovodje doslej že večkrat razpravljali in upanj, da se bo stanje izboljšalo. Toda zadnji dogodki v zvezi z nepravilnim urejanjem raznih sklepov, podcenjevanjem ljudi v njihovem strokovnem delu, prenašanju raznih kolektivno škodljivih informacij, vmešavanju v posle drugih ter okoriščanju

Pismo iz tovarne termoelektričnih aparatov TOBI iz Bistrice pri Limbušu o kvamem delu računovodje

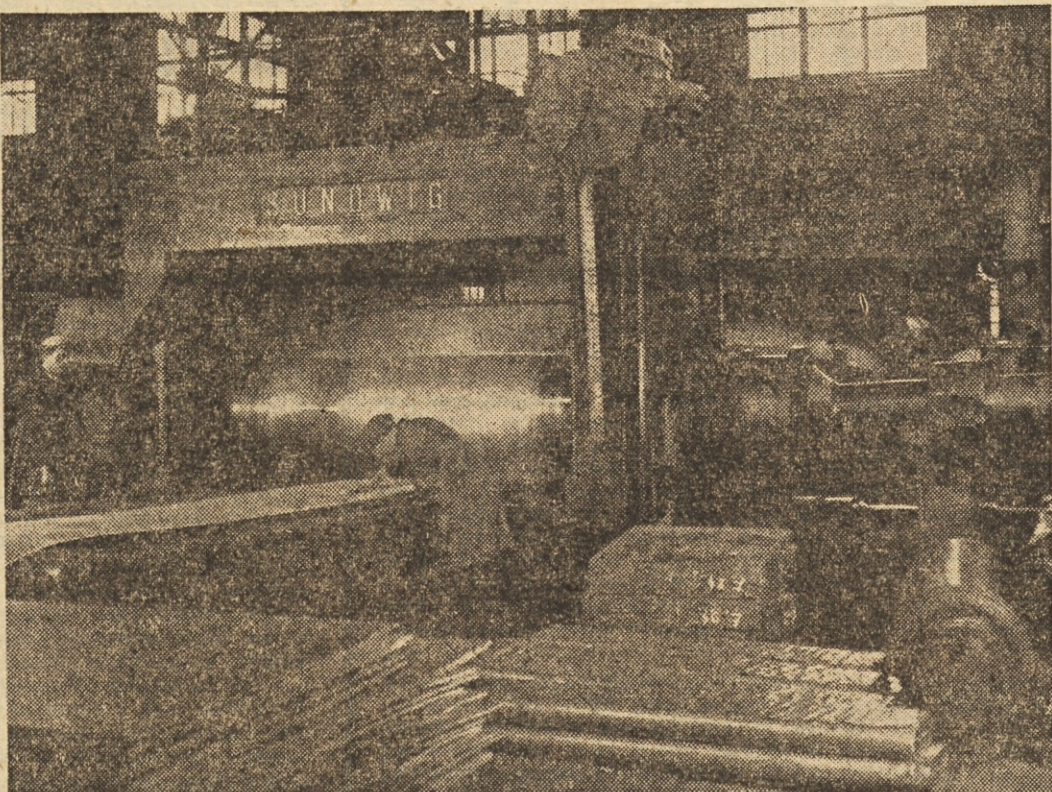
službenega položaja; skoraj zanesljivo kaže, da ima takšen odnos računovodje do podjetja svoje namerno ozadje. To trdijo naj podkrepim samo z nekaj primeri.

Poslijite mi avto...

Viljem Gruber je doslej že dvakrat izkoristil svoj službeni položaj. Prvič od 5. do 8. septembra lani. Takrat je v odsot-

v Mariboru služboval kot vratar. Kaj neki je računovodja mislil takrat, ko si je želel takšnega saldokontista? Tudi prejšnja prijateljstva so mu zelo pri srcu. Za novospregajetega pomočnika komercialne je že kar prvi dan naročil službeno nalivno pero v vrednosti 7750 dinarjev. Ker pa ima pomočnik tudi svoj avto je poslednji dvigal bencin, razen za službene vožnje,

Računovodja v svojem oddelku uslužbenca stalno premešča, brž ko ne ugodijo vsemu, kar od njih zahteva. Tudi z odpustom pralnih strojev in električnih štedilnikov je posojenih (na rezerve je namreč posojenih precej proizvodov, ki bi jih sicer lahko prodali), dejal, osorno seveda, da bi lahko odbornik vprašal o tej stvari na eni predzadnji seji. Na poljsko, da odbornik na predzadnji seji ni bil povabljen in da ni član delavskega sveta, je računovodja dejal, da ni upravičen ničesar pojasnjevati nečlanom delavskega sveta in da razen članov delavskega gospodarjenja nima nobeden pravice od njega zahtevati kakršnegakoli pojasnila. Dejal je še, da bi se mu moral zastopnik sindikata na zasedanju delavskega sveta predstaviti. Lepa reč, kajne? Nekaj dni po zasedanju pa je ob pravem zverinskem kričanju v prodajnem oddelku izjavil, da bi bilo treba človeka, ki je prišel na zadnje zasedanje delavskega sveta in je razen tajnika sindikalne podružnice tudi dopisnik časopisov, suniti v zadnjico... in vreči iz podjetja.

Tovarna metalnih polizdelkov Impol v Slovenski Bistrici je pred leti izdelovala v glavnem bakrene proizvode in polproizvode. V letošnjem proizvodnem planu pa je predvideno, da bodo izdelovali 90% proizvodov in polproizvodov iz aluminija. Baker bo zavzemal v proizvodnji le še 10%. (Motiv iz valjarne v Impolu)

tudi za lastno uporabo. Bencin menda še ni plačan. Ne glede na to, ali bo morda kasneje plačan, navedena manipulacija ni najboljša spričevala za poslovanje podjetja.

Nemogoč odnos ima tudi do sindikalne organizacije in njenih predstavnikov. V TOBI se dogodi, kot marsikje drugod, da mora ta ali oni odbornik urediti

Kaj sindikat...

Kolektiv je lani storil vse kar je bilo v njegovi moči, da bi bil uspeh podjetja čimvečji. Toda kljub vsemu prizadevanju je podjetje v stalnih finančnih težavah. Nedvomno takšni odnosi vplivajo na vse to.

G. Gornjak

RAZPIS

Komisija za volitve in imenovanja pri Občinskem ljudskem odboru Trebnje razpisuje naslednja delovna mesta:

1. matičarja,
2. pomožnega uslužbenca,
3. pravnega referenta.

Za delovni mesti pod 1. in 2. se zahteva nižja strokovna izobrazba, za delovno mesto pod 3. pa višja strokovna izobrazba. Za mesto matičarja in pravnega referenta je predvidena dopolnilna plača.

Pravilno kolokvane prošnje pošljite do 10. aprila 1957 Občinskemu ljudskemu odboru Trebnje.

RES ANALITSKA OCENA, ali ...?

Komisija za potrjevanje tarifnih pravilnikov mariborskega okraja je zavrnila predlog tretjega pravilnika ravenske železnice. Zakaj?

V ravenski železnici so lani izvedli analitsko oceno delovnih mest. To pomeni, da so dobili kolikor toliko objektivno merila o vrednosti posameznih del, oziroma delovnih mest. Dobili so podatke, kakšna naj bodo razmerja med posameznimi delovnimi mesti, ki so bila ocenjena z različnim številom točk. Te ugotovitve so upoštevali tudi pri letošnjem urejanju plač. Določili

li so vrednost točke in zne- sek, ki so ga dobili na račun 5 in 10 odstotnega povišanja plač, porazdelili v obliki tarifnih postavk na vsa delovna mesta. Toda — ostalo jim je še nekaj denarja. Ostanek pa so potlej porazdelili na delovna mesta vodilnih uslužbencev — zvišali so jim tarifne postavke.

Človek se sedaj upravičeno vprašuje, ali je njihova analitska ocena delovnih mest res prava? Če je, zakaj je niso dosledno upoštevali? Zakaj so razdelili ostanek spet samo na nekatera delovna mesta, ki so

bila že pri splošni delitvi nedvomno upoštevana v sorazmerju z ostalimi delovnimi mesti. Če je analitska ocena delovnih mest v ravenski železnici res to kar je, oziroma kar naj bi bila, zakaj so je kar pri prvem urejanju plač tako deformirali?

S takšno oceno ni malo dela. Veliko truda in časa terja, Zakaj torej niso dosledno upoštevali ugotovitve analitske ocene pri urejanju plač in zakaj so ravnanje drugače, na ljubo manjšemu številu ljudi? Če bodo v podjetju še izvedli kakšno oceno, prav gotovo pa jo bodo, kajti organizacija dela in tehnološki proces proizvodnje sta živ organizem, potlej delavci ocenam ne bodo zaupali, saj so zaupanje v ocene izgubili ob tem primeru.

Komisija za potrjevanje tarifnih pravilnikov je ravnala prav, ko je predlog tretjega pravilnika zavrnila. Kaj sedaj? Nič drugega, kot da delavski svet povpraša tiste, ki so sestavljali predlog tretjega pravilnika, kaj so mislili doseči s takšnim ravnanjem, sindikalna podružnica delavcev pa naj zahteva temeljito razpravo o predlogu tarifnega pravilnika. Šele ko bodo stališa povsem jasna, je prav da delavski svet znova sklepa o tarifnem pravilniku. — r —

Številke in voditelji podjetja

Številčni podatki, ki jih zbira knjigovodstvo podjetja, so namenjeni za notranjo ali tudi za zunanjo uporabo. Zbirajo in analizirajo jih razni za to strokovno usposobljeni uslužbenci. V tem sestavku se bomo torej pomenili o knjigovodskih podatkih, ki so zelo številni.

Knjigovodstvo razpolaga s podatki iz preteklosti in podatki na osnovi predvidevanj, ki neposredno ali posredno vplivajo na finančni položaj in finančni uspeh poslovanja. Čeprav so knjigovodski podatki interni, lahko na primer strokovno sposoben knjigovodja na osnovi teh zaključuje, kako bo s prodajo v bodoče.

Koristi, ki jih nudijo knjigovodski podatki vodstvu podjetja, bomo najlažje spoznali, če se vsaj nekoliko spoznamo z razvojem in razširjenostjo nalog knjigovodstva. Če proučujemo razvoj, lahko opazimo dvojne stopenji:

1. Zgodovinsko knjigovodstvo;
2. Perspektivno knjigovodstvo.

Če ne bi upoštevali podatkov prve stopnje, sploh ne bi mogli razviti perspektivnega knjigovodstva.

PODATKI ZGODOVINSKEGA KNJIGOVODSTVA
Zgodovinsko knjigovodstvo se ukvarja s finančnimi podatki in dogodki za pretekli čas. Knjigovodstvo zapisuje podatke, jih razvršča v obračunske dobe in občasno sestavlja analize o rezultatih dela in finančnem stanju. Ti podatki niso samo obvestila o izvršenem poslovanju, temveč so tudi osnova za predvideno bodoče delo podjetja. Glavne posle knjigovodstva te vrste lahko naštejemo takole: plan knjigovodskega sistema in metoda se-

stavljanja davčnih prijav, sestavljanja analiz raznih stanj, proučevanja teh stanj, obdelava podatkov, primerjave, analize.

Knjigovodski sistem in metoda dela je treba zasnovati tako, da ustreza specifičnim potrebam podjetja. Zato imajo večja podjetja svoje lastne strokovnjake za knjigovodstvo, manjša podjetja pa izkoriščajo izkušnje zunanjih svetovalec — specialistov za organizacijo knjigovodstva. Sistem obračunov in dajanja podatkov je treba organizirati tako, da le-ta ustreza splošni organizacijski shemi podjetja in nudi podatke tistim, ki so jim potrebni. Dalje mora biti organiziran tako, da zagotavlja nadzor, preprečuje napake in pomanjkljivosti. To je mogoče doseči s premišljeno delitvijo dela, tako da uslužbenci na drugem delovnem mestu avtomatično odkrijejo morebitne napake ali pomanjkljivosti posameznih uslužbencev. Končno je še vprašanje stroškov. Zato je treba v konkretnem primeru oceniti, ali se delo za opravljanje posameznih poslov v knjigovodstvu bolj splača ročno ali strojno.

DOLŽNOSTI KNJIGOVODSTVA
Sestavljanje občasnih stanj je glavni proizvod knjigovodske dejavnosti prve, to je zgodovinske stopnje! Ta stanja se lahko nanašajo na določen del poslovanja ali zajemajo vse poslovanje in finančno stanje z obračunom dohodkov in izdatkov. Prvo vrsto stanj knjigovodstvo dostikrat sestavlja, drugo vrsto pa v večjem časovnem razmaku. Eni in drugi podatki so zelo dragoceni za izpolnjevanje raznih delovnih nalog.

Pod obdelavo podatkov raznih stanj razumemo izračunavanje raznih

pokazateljev in količnikov. Tako se na primer posamezne vrste stroškov pokažejo v odstotkih od skupnega zneska kapitala, ki se v proizvodnji obrača. Izraža se odnos med obveznostmi in terjatvami, izračunava se odstotek, ki prinaša investicijske zneske itd. Zato, da so ti podatki razumljivejši, jih po navadi pokažejo v obliki grafikonov.

Popolna vrednost številčnih podatkov se dobi šele s primerjavami. Knjigovodstvo primerja podatke, ki jih je dobilo danes, s podatki, ki jih je dobilo pred časom, ali s podatki med enakimi oddelki istega podjetja ali podjetij enake vrste. Knjigovodstvo primerja podatke zato, da spozna razvojne težnje in ugotovi razlike. Razlike namreč nujno terjajo pojasnila, terjajo odkrivanje vzrokov.

Tako smo prišli do analize, ki jo danes uporabljajo številni samostojni knjigovodje. Analiza je razstavljanje celote na sestavne dele. Tako se na primer prodaja blaga analizira po skupinah proizvodov, po področjih, prodajalnah, kupcih itd. Proizvodne stroške je mogoče analizirati po elementih, proizvodih itd. Pri vseh stroških je mogoče analizirati njihovo menjava. Terjatve je mogoče analizirati po starosti. Skratka, vsako zbirno število je mogoče analizirati na nek način, toda vselej je treba določiti, čemu je ta analiza potrebna in ali ima vodstvo podjetja od nje kakšne koristi.

Kot vidimo, postavlja zgodovinsko knjigovodstvo pred knjigovodje najraznovrstnejše naloge, ki pa jih ta kljub sposobnosti pogostokrat ne more opraviti, ker je navadno z delom preobremenjeno. Prizadevati pa si je seveda treba, da knjigovodstvo analizira podatke, ki jih je dobilo, da bi lahko tako pomagalo vodstvu podjetja do boljše poslovne uspeha.

Nadaljevanje prihodnjik.

Izvršni svet Ljudske skupštine LR Slovenije je določil rok, v katerem morajo biti opravljene volitve delavskih svetov gospodarskih organizacij. Na posvetu republiškega in okrajnega sindikalnega akta dne 11. marca 1957. je bil dokaj vsestransko obravnavan in osvetljen pomen letošnjih volitev delavskih svetov. Mislil je Janka Rudolfa, predsednika RS ZS za Slovenijo, ki so bila osnova za to razpravo, so bili objavljene v zadnji številki Delavske enotnosti. Za tehno vsestransko politično pripravo teh volitev je torej gradivo že na razpolago, le še lastnih izkušenj se je treba lotiti z odkritosrčno in objektivno kritičnostjo ter jih predložiti, oceniti glede na temeljni družbeno politični pomen delavske samouprave tako za sedanjost ureditev kakor tudi za ves naš nadaljnji razvoj, pa bo kar precej osnove za tehno politično delo, ki je potrebno v času volitev delavskih svetov.

Toda prav tako potrebne so dobre, skrbne organizacijske priprave. So namreč važen pogoj za zaželen uspeh, hkrati so pa še izraz tega, kako dejansko cenijo v kolektivni delavski svet in upravnih odbor, kakšen imajo odnos do delavskega samoupravljanja v praksi. Volitve nikakor niso samo glasovanje. Zajemajo vrsto važnih opravil in danes si hočemo priklicati v spomin tista prva opravila, ki se jih je treba takoj lotiti, da ne bo nepotrebnega zamujanja in odlašanja. Se vedno je namreč v veljavi Navodilo za volitve delavskih svetov in upravnih odborov gospodarskih organizacij, ki je bilo izdano 1952. leta in objavljeno v Uradnem listu FLRJ št. 5-1952.

Ta prva volilna opravila so razpis volitev, postavitev volilnih organov in ugotovitve volilnih upravičencev. Naslednja opravila bomo obdelali prihodnjik.

1. Izvršni svet z odlokom, omenjenim v uvodu, ni — razpis volitev, temveč je samo določil rok, v katerem morajo biti opravljene volitve. Razpis volitev pa je opravilo — delavskih svetov samih. Ti se morajo sestati, na svoji seji izdati sklep o razpisu in določiti točen datum, kdaj bodo volitve. Nihče drugi — samo delavski svet jih razpišejo. Edina izjema je primer, če bi kakšen delavski svet zanemaril to svojo dolžnost in ne bi pravočasno razpisal volitev. Samo v takem primeru razpiše volitve volilni odbor, ki je volilni odbor, ki je volilni odbor, da mora to opraviti odbor sam, to je na svoji seji in ne morda kakšen njegov organ ali celo uprava. No, kjer bi se kaj takega primerilo, bi bilo to dokaj slabo spričevalo za sindikalno organizacijo, sicer pa smo prepričani, da o tega ne bo prišlo. Ali lahko datum volitev določi sindikalna organizacija? Ne, kot vidimo, odloča o tem izključno delavski svet. Seveda pa lahko sindikalna organizacija predlaga dan volitev.

O razpisu volitev in o določitvi dneva volitev mora delavski svet takoj brez odlašanja obvestiti delovni kolektiv in občinski ljudski odbor. Med samim razpisom in dnevom volitev mora preteči najmanj 15 dni. Ta čas je namreč neobhodno potreben kolektivu, da oceni doseženi delo, izkazuje delavnost doseženih svojih organov, uspešnost gospodarjenja itd. Le tako bo možna skrbna izbira ljudi, ki imajo primerne sposobnosti za delo v organih delavske uprave, bo možna tehtna priprava kolektiva na tako pomembno dejanje kot so to volitve.

2. So gospodarske organizacije, ki ugotavljajo, da je število članov delavskega sveta nujno premalo, da je postalo preveliko ali pa premajhno zaradi spremenjenega števila zaposlenih in zaradi drugih sprememb v organizaciji in gospodarjenju podjetja. V takih primerih mora delavski svet istočasno z razpisom odločiti tudi o novem številu članov delavskega sveta. Tudi o tem sklepu mora biti takoj obveščen kolektiv in občinski ljudski odbor. Ta lahko spremeni to število, če ugotovi, da je delavski svet s svojim sklepom presegel zakonito dovoljeno število ali pa, če pri njegovi določitvi ni dovolj upošteval vseh okoliščin, ki so upoštevanja vredne pri taki določitvi.

3. Najkasneje v treh dneh po razpisu volitev mora delavski svet s svojim sklepom določiti volilne organe. Pomekno zmotno menja, da volilni organi volijo volitve, drugi, da jih vodi sindikalna organizacija. Volitve so opravilo, ki ga vodijo posebni prav v ta namen postavljeni in povsem samostojni organi, to sta volilna komisija in komisija za sestavo seznama volilcev.

Kdo določa ti dve komisiji? Morda delavski svet na svoji seji, kjer izvoli izmed delavcev in uslužbencev, ki imajo volilno pravico, najprej volilno komisijo in potem še drugo komisijo. **VOLILNA KOMISIJA** ima pet članov in ta vodi odsej celotne volitve; lahko bi rekli, da je ta komisija najvišji volilni organ. Delavski svetovi so temeljni in najvažnejši organi v sistemu delavske samouprave. Čeprav so predstavniki organi delovnih kolektivov gospodarskih organizacij so hkrati med najvažnejšimi organi družbeni organi sploh v strukturi naše socialistične demokracije. Zato tudi volitve niso pomembne samo za delovne kolektive same, temveč je prav vsa družba zainteresirana, da poteka pravilno, zakonito, v skladu s temeljnimi političnimi pravicami državljanov — proizvajalca, iz teh razlogov je volilna komisija veljavna šele, ko jo potrdi — okrajno sodišče, da namreč deluje v skladu s zakoni. V roku 14 ur sproti izmenjevanje volilne komisije okrajnemu sodišču.

Se dve važni pravili sta. V to komisijo ne morejo biti izvoljeni predsednik delavskega sveta in člani upravnega odbora. Zoper sestavo volilne komisije pa imajo pravico ugovora sindikalna organizacija in vsak član delovnega kolektiva. Ugovor se vloži na okrajno sodišče, ki o njem odloča. Vse to najlajzje poteka, če volilna komisija res sestavljena iz ljudi, ki so sposobni in vredni zaupanja, da vodijo tako važno opravilo kot so volitve, kajti komisija, kot je rečeno, je povsem samostojna.

Važnost volilne komisije kažejo njene naloge in sicer:

1. potrjuje seznam volilcev in odloča o prigovorih zoper ta seznam;
2. sprejema kandidatne liste in jih — potrjuje;
3. odreja, koliko volilšč bo v podjetju in kje;
4. postavlja volilne odbore za volišča;
5. ugotavlja izid volitev in ga proglasi.

Vsekakor važne, lahko rečemo, za potek volitev odločilne naloge! Opozoriti je treba, da je po volitvah zoper vsak volilni akt dopustna pritožba, o kateri odloča okrajno sodišče, tolik poudarek je na pravilnosti in zakonitosti volilnega postopka, volilnih opravil vse to zaradi velikega družbeno političnega pomena delavskih svetov.

3. Delavski svet imenuje tudi **KOMISIJO ZA SESTAVO SEZNAMA** volilcev. Kar so volilni imeniki za splošno volilno pravico in volitev organov oblasti, to je pri volitvah delavskih svetov — seznam volilcev. Na dan volitev lahko volijo samo tisti člani kolektiva, ki so vpisani v ta seznam. Naloga te komisije je potemtakem tudi važna, odgovorna. Steje od tri do pet članov.

Kako se sestavlja seznam volilcev in koga mora komisija vpisati? Volilno pravico za volitve delavskih svetov imajo vsi delavci in uslužbenci, ki so v rednem delovnem razmerju in ki imajo tudi splošno volilno pravico. Vajenci in osebe mlajše od 18 let torej ne pridejo v ta seznam. Prav tako ne tisti, ki so tako imenovani šonorani uslužbenci. Končno ne vpiše komisija tistih delavcev in uslužbencev, za katere je znano, da jim bo do dneva volitev poteklo delovno razmerje.

Ta seznam mora biti izdelan v dveh izvodih in komisija ga mora sestaviti najkasneje v treh dneh po svojem imenovanju. Seznam podpisajo vsi člani, potem pa ga javno razbeležijo. Razbeležiti mora biti najmanj tri dni. V tem času si ga lahko ogledajo vsi člani kolektiva in vsako ima pravico ugovarjati bodisi zato, ker sam ni vpisan bodisi zato, ker je vpisan nekdo, ki ni izpolnjuje pogojev, ali pa je kdo izpuščen, čeprav ima vse pogoje. O ugovorih odloča komisija sama. Če pa ugovoru ne ugodijo, mora za to predložiti volilni komisiji, da ta dokončno odloči. Seznam je dokončen, ko ga potrdi volilna komisija. O vsem tem mora komisija voditi točen zapisnik. Tudi pomenne ugovore je treba zapisati. Biokratizem? Ne! Odloča se o pravici članov delovnega kolektiva, da volijo svoje predstavnike v delavske svete in da so sami voljeni. Za pravilno uveljavljanje te važne pravice je potreben določen red. Le tako je mogoče eni strani tudi njena zaščita ali pa preprečenje morebitne zlorabe.

V večjih podjetjih imajo več volišč. V takih primerih mora komisija sestaviti seznam za vsako volišče posebej in ga razbeležiti. Taki seznam imajo samo volitve, ki volijo na določenih voliščih. To so prva največja volilna opravila, ki jih je treba pravočasno opraviti pred prečen se začne s predlaganim kandidatnim listom. Zato ne kaže z njimi odlašati, tem bolj ker je treba letos še posebno skrbno pripraviti in izvesti volitve delavskih svetov.

Na podlagi 1. člena zakona o oddajanju in izvajanju gradbenih del ter 3. čl.

prilnika o postopku pri javni pismini licitaciji za oddajo gradbenih del (Ur. list LRS št. 17-55), razpisuje Železarna Jesenice

I. Javno pisмено licitacijo

za oddajo gradbenih in obrtniških del za dograditev stanovanjskega bloka XII. na Plavžu.

Licitacija bo 22. aprila 1957, ob 8. uri, v tovarniški Kazini Železarne Jesenice. Proračunska vsota za vsa gradbena in obrtniška dela znaša 53.272.000 din (združeno), in to: obrtniška dela 23.907.000 din, gradbena dela 29.365.000 din.

Rok za dovršitev gradbenih in obrtniških del je 31. XII. 1957.

Investitor:

ŽELEZARNA JESENICE

O ORGANIZACIJI IZVENŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

STVAR NAS VSEH

Na posvetovanju o izobraževanju odraslih v Sarajevu so bile poudarjene predvsem naslednje zahteve: Prvič: a) redne šolske ustanove; b) posebne delavske izobraževalne institucije; c) družbene organizacije. Drugič: pri organih oblasti naj se ustanove posebne komisije in oddelki, ki bodo proučevali in usmerjali izvenšolsko izobraževanje. Tretjič: za izvenšolsko izobraževanje moramo zainteresirati proizvodne organizacije, da bodo gmotno in moralno podprle vsa prizadevanja za splošno in družbeno politično izobraževanje odraslih.

V zadnji številki našega časopisa smo seznanili bralce o tem, kaj Zveza Svobod in prosvetnih društev pričakuje od rednega šolstva in kako naj redno šolstvo razvije poškolsko izobraževanje odraslih. Danes pa pogledimo, kako si Zveza zamišlja to važno dejavnost v posebnih delavskih izobraževalnih institucijah in družbenih organizacijah.

Ljudske oziroma delavske univerze

Ljudske, oziroma delavske univerze naj bi postale samostojne poklicne prosvetne ustanove v okviru Zveze Svobod in prosvetnih društev z družbenim organom upravljanja in odgovarjajočim številom strokovnih sodelavcev. Za nemoteno poslovanje teh ustanov bi bilo treba zagotoviti v republikah, okrajnih in občinskih proračunih potrebna finančna sredstva, zagotoviti potrebne prostore in s stipendiranjem študentov na filozofski fakulteti zagotoviti stalni kader za delo na teh institucijah.

Pri nas v Sloveniji imamo le ljudske univerze. Vendar obstajajo med delavsko in ljudsko univerzo določene razlike.

Ljudske univerze so ustanove, ki prirejajo javna predavanja in tečaje za anonimne poslušalce in pri tem ne vodijo posebne kadrovske politike, niti izdelane določenega sistema izobraževanja. Delavske univerze so specializirane delavske šolske ustanove, ki organizirajo izobraževanje po določenem sistemu, za določene ljudi, ki jih usposablja za določene družbene funkcije in dajejo sistematično strokovno ter splošno znanje.

Predsedstvo Zveze Svobod in prosvetnih društev je mnenja, da kaže razvijati predvsem vsebino Delavske univerze. Lahko pa se to delo razvija tudi v ljudski univerzi — če razvijamo preko teh ustanov tisto vsebino in meto-

de, ki so za naše izobraževanje najpomembnejše. Zaenkrat bi morali posvetiti takim ljudskim univerzam oziroma delavskim univerzam pozornost predvsem v večjih središčih, kjer je mogoče zagotoviti kvaliteto in sistematično delo (Ljubljana, Maribor, Celje, Trbovlje, Kranj, Jesenice, Ptuj, Murska Sobota, Koper, Gorica, Novo mesto, Kočevje). Ljubljanska ljudska univerza bi morala pri tem odigrati vlogo eksperimentalne ustanove, ki bi pomagala programsko usmerjati delo drugih

ljudskih univerz in izdajala potrebno priročno literaturo.

Delo ljudske univerze naj bi potekalo v naslednjih smereh:

a) sistematično izobraževanje delavcev po interesih za posamezna področja znanosti in umetnosti;

b) izobraževanje delavcev za izvrševanje družbenih funkcij;

c) strokovna in splošna izobraževanja delavcev, ki naj jim omogoči prestop na ustrezajoče redne šole. Ugotovljati potrebe možnosti — pripraviti in razvijati posebne vrste šol,

J. W. GOETHE:

Koftiška

Izkoristi leta mlada,
opomin ti moj svetuje,
da spoznaš, kako in kam:
redko tehnična miruje,
kjer se sreča tehta nam;
ali vstajaš ali padaš,
vladaš in obilje zbiraš,
ali hlapec si in stradaš,
tožiš ali triumfiráš,
kládivo, po naklu udarjáš,
ali pa si naklo sam.

S svojo liriko, s Faustom in s svojo ogromno modrostjo stoji J. W. Goethe, ki se je rodil leta 1749 in umrl 22. marca leta 1832 kot veličasten mešnik dveh svetov: fevdalno religioznega in novega, znanstvenega. Premagal je prvega in v svoji misli globoko prodrl v drugega, daleč v prihodnost, jo doumel in priznal. To ga uvršča med pisatelje velike svetovne literature, med najbolj znamenite moške človeštva.

Nomadi brez oaz

Ime Borisa Pahorja je danes danes že splošno znano pri slovenskih bralcih, saj je brez dvoma najbolj plodovit slovenski pisatelj v Trstu in eden najbolj delavnih sloh. Nedavno je izšla njegova četrta knjiga, roman — ali bolje afriška kronika, kot je dal podnaslov Nomadom brez oaze. Predvsem gre poudariti, da je pričujoče delo samo potrdilo uspeh in pisateljske zmoglosti pisatelja v njegovih lani izdanih romanah: Mesto v zalivu ter Vila ob jezeru. Pahor vedno znova dokazuje, da zna pisati, da zna biti tudi zmerno moderen, da ima močan dar opazovanja in analize in predvsem bogato pisateljsko izkušnjo. Seveda pa včasih tudi on piše odstavke ali kar cela poglavja, ki nas ne morejo zadovoljiti. Ponekod je dolgovozen in bralec kar čuti, da pisatelj ne upodablja popolnega življenja, včasih spet ponavlja, kar je že povedal in to ustvarja vtis nedodolnosti, nezpolnosti. Nekateri ocenjujejo, da mu očitajo pomanjkljivo znanje jezika. V pričujočem tekstu je takih grobih napak zelo malo, čeprav je res, da bi se dalo še marsikaj popraviti in izpolniti do konca. Slednjič bi se dalo pisatelju očitati tudi, da večkrat sila njegovega pripovedovanja popolnoma popusti in ni v njej

nobene napetosti več; v mislih imam notranjo napetost, ki bi pritegnila in očarala. Sicer zanimivi opisi afriškega doživljanja vojakov in italijanskih uniformah v letih druge svetovne vojne se utegnejo ob razvlečenih popisih ali dialogih razbiti in poročati.

To so morda tehnične hibe Pahorjevega pisanja. Toda v njem je nekaj, kar te hibe popolnoma odtehta. Gre za umetniško voljo in družbeno oziroma narodnostno ocnio, ki jo pisatelj pada na straneh svojih knjig. V obeh junaka kronike, rezonerja Bojana Pertota, moža, ki je predčasno zapustil verski zavod in moral v italijansko vojsko v Afriko, se srečal tam s fanti, ki so doživljali isto vojno usodo, s fanti iz Istre in Primorske, govorili z njimi, čutil z njimi, sanjal z njimi in se naposled, ko je opravičil kot vojak maturo, kot poškodovanec oo bombarne napadu z ladjo vrnil v domovino, je pisatelj upodobil sebe in svoje nazore o vojni, o usodi slovenstva pod Italijo, o lastni usodi. Te misli so zrele, polne, bogate, življenjske polne in ne naposled tople. In zdi se mi, da odtehtajo tiste slabše spisane odstavke, o katerih sem govoril ob začetku. Verjeti gre, da bo delo s svojo kombinacijo opisov in izvelekov iz živni-

ka, s svojo sicer nenapeto, pa le doživljajo bogato vsebino pritegnilo naše bralce. V. Konjar

Srečko Kosovel

KO PRIDEM ZVEČER

Srečko Kosovel se je rodil 18. marca 1904 v Sežani na Krasu. Kot blesteča luč v temi je za kratek čas zablistel in že je omahnil, komaj 22 let star (27. maja 1926). V svojih pesmih rodovila trpko kraško zemljo z njenimi gmajami, borovimi gozdovi, neugnano burjo, brinovimi grmiči in kraškimi ljudmi. Njega pesmi razodevajo pesnikovo spoznanje, da se mora boriti z ramo ob rami z delovnimi ljudmi. V njem se je zlasti po Velikem oktobru oblikovala veličastna podoba revolucije, ki kaže človeštvu novo pot, pot rušenja starega in graditve novega sveta. V svojih pesmih jasno postavlja akcijski program: »A sedaj je treba borbe v nas, — borbe, svete borbe, ne miru, — ne počitka niti lepših sanj, — ne raziskovanj, — treba, da spoznamo svoj obraz — in da izpovemo: MI SMO TU!« Razumljivo je, da večina njegovih revolucionarnih pesmi ni bila objavljena za njegovega življenja. Srečko Kosovel pa ni bil samo pesnik. V svojih esejih se je pogumno bojeval za socialne, kulturne in duhovne vrednote. Prav ti njegovi eseji ga še posebej uvrščajo med dosledne bojavnike za stvar delavskega razreda.

Ko pridem zvečer

ves truden od dela,
tihe in dobre so moje oči,
v duši čutim to veliko stavbo,
ki jo gradijo delavci,
v duši čutim vse ljudi...

Vse roke, ki delajo
in trudne zvečer omahnejo
in trudne, trudne zaspe,
tihe se sklenejo v sanje noči;
tihe odprejo se v dalje oči,
da je mirno in dobro srce.

tečaje za učno vzgojno osebo in organizatorje izvenšolskega izobraževanja.

Delo družbenih organizacij

Skladno s programskimi načeli naj bi posamezne organizacije in društva organizirala v svojem okviru tako izobraževalno delo, ki ustreza njihovim potrebam. Te iniciative ne gre niti zavirati niti je podrediti kakršnekoli centralnemu organu, ki bi predpisoval in nasilno koordiniral delo posameznih organizacij. V kolikor so za to potrebe, naj se organizacije same medsebojno sporazumevajo, oziroma preko izobraževalnih komisij pri občinskih odborih SZDL delo skupno načrtujejo.

Delavska in druga prosvetna društva naj v svojem okviru organizirajo predvsem tisto izobraževalno dejavnost, ki bo dvigala in širila kulturno politično raven članstva.

Iz tega, kar smo povedali zadnjič in danes, si bo lahko bralec ob količjak vernem branju predstavljal velike naloge, ki si jih je Zveza Svobod in prosvetnih društev zastavila, da pripomore k taki organizaciji izvenšolskega izobraževanja odraslih, ki bo omogočila slehernemu našemu delovnemu človeku, da pridobi tisto splošno in strokovno znanje, ki mu je neobhodno potrebno za uspešno izpolnjevanje tistih opravil, ki jih ima kot proizvajalec in upravlja-

Izobraževalni center

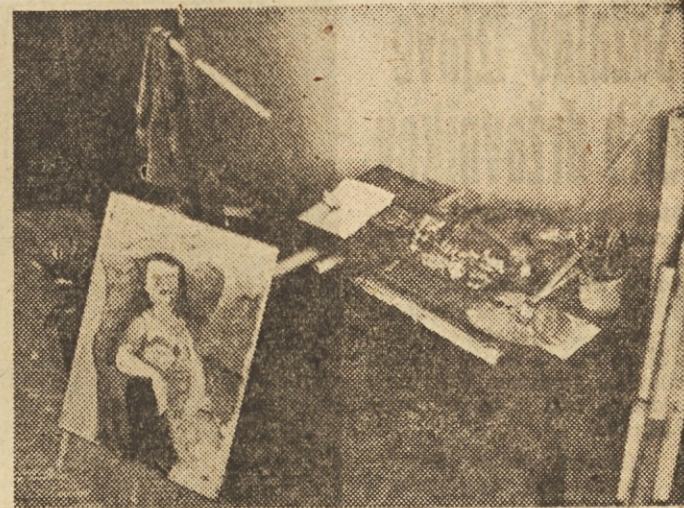
Zato, da bi bilo delo ljudskih univerz oziroma delavskih univerz kakovostno in sistematično se je pri Zvezi Svobod in prosvetnih društev osnoval »Izobraževalni center, ki ima predvsem naslednje naloge:

a) Programsko usmerjati delo ljudskih univerz in izobraževalnih sekcij kulturno prosvetnih društev, ugotovljati raven in gnoto potrebne znanja in na osnovi tega izdelati program;

b) razvijati organizacijo specialnih izvenšolskih sekcij za izobraževanje delavcev;

c) v sodelovanju z ljubljansko Ljudsko univerzo pripravljati priročno literaturo in nazorna sredstva ter učila za izobraževanje odraslih;

d) proučevati metode izobraževanja odraslih in skupno s Pedagoškim centrom ter Zavodom za proučevanje organizacije dela in varnosti pri delu organizirati seminarje in

S smrtjo tovariša Moše Pijače nismo izgubili samo neutrudnega borca in velikega revolucionarja temveč tudi gorečega slikarja umetnika. Čeprav mu je delo, za katerega je živel vse svoje življenje, izrgalo vsako minuto, ni bilo dneva, da ne bi mislil tudi na slikarstvo, na svoje najljubše delo. Živel je v načrtih, živel v nadi, da bo vendar prišel čas, ko se bo lahko bolj posvetil slikarstvu. »Samo to še dokončam, da se malo razbremenim, potem bom slikal...« je govoril.

Poleg svojega stanovanja je imel atelje, ki je vedel za te njegove neizpolnjene želje. »Vse tole, kar vidiš tu,« je dejal Moša Pijača svojemu dolgoletnemu prijatelju in slikarju Djordju Andrejeviću — Kunu ob njunem zadnjem srečanju »so sami zarodki stvari, ki jih bom, kdo ve kdaj, lahko dokončal.« Danes je ta prostor prazen. Čopiči in neiztisnjene tube zamažajo roke, ki je s tako ljubozno segala po njih, ki je živela z njimi tudi takrat, ko je bila daleč proč; roke, ki je snovala in zapisovala na platno vse, kar se je porodilo v Moši Pijaču — umetniku. Zapisovala, ker ga je k temu gnala nezadržana sila viličnega ustvarjalca in resničnega umetnika po resnici in pravici, za kateri je zgorel in ugasnil. Ostala je paleta, ostal slikarski čopič, ostala nedokončana platna...

PEVSKI ZBOR PEKOV V MARIBORU

60 let delovanja

Med najstarejšimi pevskimi zbori v Sloveniji je prav gotovo pevski zbor pekov v Mariboru, ki bo letos junija obhajal 60-letnico svojega obstoja. Zbor je bil ustanovljen 27. maja 1897. Kljub takratnim neznanostim, neurejenim razmeram v privatnih pekovski obratih, so pekovski pomočniki našli toliko časa, da so se zbirali v svoji strokovni organizaciji, ki so jo ustanovili dve leti poprej. Kljub težkemu nočnemu delu, brez deljskega počitka, so čutili potrebo po kulturnem udejstvanju, po petju.

Ta pevski zbor je bil že pred prvo svetovno vojno splošno znan in najbolj aktiven delavski pevski zbor na Spodnjem Stajerskem. Tekmoval je na raznih pevskih tekmah na Dunaju, v Gradcu ter povsod odnesel prve nagrade. V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno se je zbor glasovno in številčno izpopolnil, da je lahko nastopal ob vseh prireditvah javnega značaja in prirejal samostojne koncerte. Da je zbor ravno v tem obdobju žel res lepe uspehe, je bila zasluga požrtvovalnih zborovodij, tovaršev Križanec, Cibica in Horvata.

Med zadnjo vojno je zbor prenehal delovati. Okupator je zboru, kot socialističnemu društvu, zaplenil vso imovino in uničil vse note in sklad-

be. Po osvoboditvi je zbor začel med prvimi delovati. Prirejal je nastope in sodeloval na vseh javnih prireditvah in manifestacijah. Na proslavi 50-letnice si je nadel ime pevski zbor pekov »Miloš Zidanšek«. Heroj Miloš Zidanšek je bil namreč pred letom 1941 član zbora in tajnik strokovne organizacije pekov v Mariboru.

Kot v vseh središčih je tudi v Zagrebu pomanjkanje šolskih prostorov že skoraj nevzdržno. Saj niso redki primeri, da so otroci, prisiljeni šolo obiskovati kar v treh izmenah. Razumljivo, da tako stanje kaj negativno vpliva, tako na učence kot same učitelje in da je v takih razmerah težko govoriti o naprednem šolstvu.

V zadnjem času k rešitvi tega tako težkega problema odločneje pristopamo. Zlasti odločno so k reševanju pristopili v Zagrebu, kjer o tem na široko razpravljajo volivci na svojih zborih. V teku tega leta predvidevajo, da bo v Zagrebu dokončanih 19 šolskih poslopij s 123 učilnicami. Pričeli pa bodo graditi 4 šole za osemletno obvezno šolanje z 44 učilnicami. Graditi bodo začeli tudi poslopje Delavske univerze, ki bo imelo 44 sodobno opremljenih učilnic z vsemi potrebnimi in sodobnimi kabinet, in učil. To poslopje »Delavske univerze« bo dopolnilo služilo srednji ekonomski šoli, v vseh popoldanskih in večernih urah pa se bo v njej odvijalo delo Delavske univerze.

Poleg teh šol pa predvidevajo, da bodo letos pričeli graditi šolo za učence v trgovini, srednjo tekstilno šolo, industrijsko šolo »Prvomajevske« ter šolo za učence v gospodarstvu in grafično šolo.

Ce bodo tudi v bodočih letih tako odločno reševali gnotni položaj svojega šolstva, bodo Zagrebčani skoraj nadoknadili zaostanek. Kaj pa pri nas?

PRETESNI PROSTORI

Na Jesenicah ne pozabljajo reševati perečega šolskega problema. Ze letos bodo začeli graditi novo poslopje osemletke, ki bo stalo na najlepšem prostoru izven območja ropota in prahu železarne in cestnega in železniškega prometa.

Resno velja razmišljati tudi o gradnji novega poslopja strokovne šole, kajti danes poslopje Metalurške industrijske šole prav gotovo nikakor ne odgovarja vedno večjim potrebam. Sedanje poslopje je sicer veliko, grajeno pa je bilo samo za delavnice in učilnice. Danes se tesne v istem poslopiju še obrtna šola vseh strok, mojstrska-de-

lovdska šola in oddelek srednje tehnične šole. Prostori so pretesni za nemoten in načrtni pouk vedno večjega števila delovnih ljudi, ki si žele nadaljnje strokovne izobrazbe. Jeseniške strokovne šole ne nudijo strokovno izobrazbo samo mladim proizvajalcem jeseniške železarne, temveč tudi vajencem iz številnih drugih sorodnih delovnih kolektivov. Pouk v tej šoli je trenutno v skrajni obliki in celo v dveh ali treh izmenah. Tako stanje prav gotovo ne koristi popolni strokovni izobrazbi mladih proizvajalcev, ki jih naša industrija vedno več potrebuje.

Ob štiridesetletnici velikega Oktobra

„Tovarne delavcem, zemljo kmetom“

Odlomek iz knjige Johna Reeda: »De set dni, ki so pretresli svet«

Proti koncu septembra leta 1917 me je v Petrogradu obiskal inozemski profesor sociologije, ki je bil na obisku v Rusiji. Poslovni ljudje in izobraženci so ga obvestili, da revolucija pojema. Profesor je napisal o tem članek, nato pa je poteval po deželi in obiskoval tovarniška mesta ter kmečke občine, kjer se mu je na njegovo začudenje zazdelo, da revolucija napreduje s pospešeno nagljo. Med meznimi delavci in med kmečkim ljudstvom se je povsod širil glas: »Zemljo kmetom, tovarne delavcem!« Če bi bil profesor obiskal fronto, bi bil silil vsa armada govoriti o miru.

Profesor je bil zbezan; toda brez potrebe: obe opazovanji sta bili pravilni. Premožni razredi so postajali konservativnejši, ljudske množice pa radikalnejše.

Med poslovnimi ljudmi in med inteligenco je vladalo splošno mnenje, da je šla revolucija zadosti daleč, da je trajala predolgo in da je zadevo treba pomiriti. Tega mnenja so bile tudi prevladujoče »zmern« social-

istične skupine, brambovci, menjševiki in eserji, ki so podpirali Začasno vlado Kerenskoga.

Uradno glasilo »zmernih« socialistov je pisalo:

»Drama revolucije ima dve dejanji: uničenje starega režima in ustvaritev novega. Prvo dejanje je trajalo zadosti dolgo. Sedaj je čas, da preidemo k drugemu dejanju in da ga odigramo kar se da hitro. Nekaj veliki revolucionar je dejal: »Podvizajmo se, prijatelji, da končamo revolucijo. Kdor pusti, da traja predolgo, ne bo pobral sadov...«

Delavske, vojaške in kmečke množice pa so bile trdovratno prepričane, da »prvo dejanje« še ni odigrano. Na fronti so se vojaški komiteji stalno pričkali z oficerji, ki se niso mogli navaditi, da bi ravnali s svojimi ljudmi kot s človeškimi bitji. V zaledu so zemljiške komiteji, ki so jih izvolili kmetje, zapirali zato, ker so jih poizkušali izvesti vladne predpise o zemlji: in delavci v tovarnah so se borili proti črnim listam in

proti izprtiem. Nadalje so vračajoče se politične izgnance celo izločevali iz dežele kot »nezaželen«. V nekaterih primerih so ljudi, ki so se iz tujine vrnili v svoje vasi, zasledovali in zapirali zaradi revolucionarnih dejanj, ki so jih storili leta 1905.

Za mnogoterno ljudsko nezadovoljstvo so imeli »zmerni« socialisti samo en odgovor: Počakajte ustavodajno skupščino, ki se bo sestala v decembru. Toda množice to ni zadovoljilo. Ustavodajna skupščina je bila dobra in lepa reč, toda šlo je za neke jasne stvari, zaradi katerih je bila ruska revolucija izvršena in zaradi katerih so revolucionarni mučeniki trohnili v njihovi bratovski gralnici na Martovem polju, šlo je za stvari, ki jih je bilo treba urediti z ali pa brez ustavodajne skupščine: šlo je za mir, zemljo in delavsko kontrolo nad industrijo. Ustavodajno skupščino so odlagali in odlagali — in verjetno bi jo odlagali še naprej, dokler se ne bi ljudstvo dovolj pomirilo in morebiti ublažilo svoje zahteve! Vsekakor je revolucija trajala že osem mesecev, a pokazati je bilo mogoče bore malo...

Medtem so začeli vojaški reševati vprašanje miru s tem, da so preprosto uhajali domov, kmetje so požigali graščine in prevzemali veleposestva, delavci so sabotirali in stavkali... Tovarnarji, veleposredniki in oficerji v vojski so seveda zastavili ves svoj vpliv proti vsakemu demokratičnemu sporazumu...

Politikačasne vlade je nihala med ne-

učinkovitimi reformami in med strogimi prisilnimi ukrepi. Socialistični minister za delo je odredil, da se smejo delavski komiteji odlošaj sestajati šele po končanih delovnih urah. Med četami na fronti so »agitatorje« opozicijah političnih strank zapirali, radikalne časopise so prepovedali in uporabljali smrtno kazen — za revolucionarne propagandiste. Rdečo gardo so skušali razorožiti. Kozake pa so poslali, da bi delali red v provincah...

Te ukrepe so podpirali »zmerni« socialisti in njihovi voditelji v vladi, ki se jim je zdelo potrebno, da sodelujejo s premožnimi razredi. Ljudstvo jih je hitro zapuščalo in prehajalo k boljševoim, ki so se zavzemali za mir, zemljo, delavsko kontrolo nad industrijo in za vlado delavskega razreda. Septembra 1917 se je stvar zaostila v krizo. V nasprotju s prevladujočim javnim mnenjem se je Kerenskemu in »zmernim« socialistom posrečilo, da so sestavili koalicijsko vlado s premožnimi razredi. To je povzročilo, da so menjševiki in eserji za vedno izgubili zaupanje ljudstva.

Članek v časopisu »Raboci put« (»Delavska pot«), ki je izšel sredi oktobra — pod naslovom »Socialistični ministri, je takole izrazil javno mnenje ljudskih množic proti »zmernim« socialistom:

»Objavljamo spisek njihovih »služug«. Cereteli: S pomočjo generala Polovceva je razorožil delavce, ugnal revolucionarne vojaše in odobril smrtno kazen v armadi. Skobelev: Začel je s tem, da je poskušal

naložiti kapitalistom stoodstotni davek na njihove dobičke in končal je s tem, da je skušal razpustiti delavske komiteje v obratih in tovarnah.

Avksentjev: Spravil je v zapor več sto kmetov, članov vojaških komitejev, in zati je na desetine delavskih in vojaških časopisov.

Cernov: Podpisal je »carski« manifest, ki je odredil razpustitev farskega državnega zbora.

Savinkov: Sklenil je odkrito zvezo z generalom Kornilovim. Če ta rešitelj dežele ni mogel izdati Petrograda, je bila to zasluga razlogov, nad katerimi ni bilo nikakega vpliva.

Zarudny: Z odobritvijo Aleksinskega in Kerenskoga je vtačnil v ječo nekaj najboljših revolucionarjev, vojakov in mornarjev. Nikifor: Deloval je kot navaden policaj proti železniškim delavcem.

Kerenski: Bolje je, da o njem nič ne rečemo. Spisek njegovih »služug« je predložil... Kongres odposlancev baltijskega brodovja v Helsinkih je sprejel resolucijo, ki se začneja takole:

»Zahtevamo, da se iz Začasne vlade (takoj umakne, »socialist« in politični pustolovec Kerenski, ker ta s svojim nesramnim političnim izsiljevanjem v korist buržoazije — sramoti in uničuje veliko revolucijo in hkrati s njo revolucionarne množice...«

Neposredni izid vsega tega je bil vzpon boljševoim...

Sožalne izjave tujih državnikov

Med številnimi sožalnimi brzojavkami, ki so jih ugledni tuji državniki poslali tovarišu Titu, so tudi naslednje:

»Vest o smrti predsednika jugoslovanske ljudske skupščine Moše Pijade me je globoko užalostila. Izražam Vam najiskrenejše sožalje ob tej veliki izgubi.«

General Abdel Naser, predsednik egiptovske republike

»Nenadna smrt Moše Pijade ob njegovem prihodu v Pariz me je bolešno zadela. V živem spominu so mi srečanja, polna pristrčnosti, ki sem jih imel z njim, in med katerimi sem spoznal njegovo visoko inteligenco, njegovo globoko poznavanje problemov socializma in njegovo brezmejno vdanost jugoslovanskemu ljudstvu. Pri družnem se Vaši bolesti in Vas prosim, da sporočite jugoslovanski skupščini, pokojnikovi družini in njegovim prijateljem globoko sožalje.«

Guy Mollet, predsednik francoske vlade.

»Jaz in moji kolegi smo globoko užalosteni zvedeli za nenadno in tragično smrt Moše Pijade, katerega smo pred nedavnim z zadovoljstvom pozdravili v naši deželi. Prosim Vas, sprejmite naše iskreno sožalje.«

Selwyn Lloyd, zunanji minister britanske vlade

Tovariš Moša Pijade v krogu bolgarskih novinarjev

ODJEK NENADNE SMRTI TOVARISA MOŠA PIJADE V MEDNARODNEM DELAVSKEM GIBANJU

Sleherni utrip svojega srca je posvetil stvari delavskega razreda

našega delavskega gibanja prejel številne žalne brzojavke, v katerih voditelji komunističnih in socialističnih partij poudarjajo, kako velika je izguba, ki je s smrtjo tovariša Moše Pijade zadela mednarodno delavsko gibanje.

Tovariša Togliatti in Longo zagotavljata, da bo spomin na Mošo Pijado, »borca za našo skupno stvar«, še dolgo živel med italijanskimi komunisti. Madžarski komunisti trdijo, da je izguba, ki je tako nenadno doletela jugoslovansko ljudstvo, tudi izguba za vse mednarodno delavsko gibanje, za madžarske delavce in komuniste. Sožalno brzojavko je poslal tudi Cen-

tralni komite Poljske združene delavske partije. V imenu Centralnega komiteja Komunistične partije Francije sta Zvezi komunistov Jugoslavije izrekla sožalje člana politbiroja CK KP Francije Francois Billoux in Raymond Guyot.

Ob smrti tovariša Moše Pijade, o katerem je Guy Mollet, voditelj francoskih socialistov, dejal, da je globoko poznal probleme socializma, je podpredsednik zahodnonemške socialdemokratske stranke Wilhelm Meles dejal:

»Z Mošo Pijadom je umrl človek, ki se je od svoje rane mladosti in skozi vse svoje življenje bori za ideale socializma. Kdor

je vsaj enkrat imel priložnost govoriti z njim, je takoj ugotovil, da je to človek visoke duševne nadarjenosti in toplega srca, in da je vse svoje lastnosti in vrline, vse svoje sile posvetil boju za svoje ideale.«

Sožalne brzojavke je poslo tudi več sindikalnih in drugih organizacij delavskega razreda. Delegacija Generalne konfederacije dela Francije — največje francoske sindikalne organizacije — ki se te dni muči na obisku v naši državi, je naprosila Centralni svet Zveze sindikatov Jugoslavije, naj sporoči izraze njenega iskrenega sožalja Zvezi ljudski skupščini in Zvezi komunistov Jugoslavije.

Indijski parlamentarci pri tovarišu Moši Pijadi

Nekrologi svetovnega tiska

Ves ugledni svetovni tisk je posvetil tovarišu Moši Pijadi, njegovemu življenjskemu boju za pravice proletariata in njegovim zaslugam za uspehe jugoslovanske socialistične graditve ter za utrjevanje svetovnega miru — pozornost, kakr-

šno je ta veliki revolucionar tudi zaslužil.

Vsi poljski listi so na prvih straneh objavili poročila o narodni žalosti v Jugoslaviji, o delu in življenju Moše Pijade. Vsi ugledni nemški listi so objavili njegovo biografijo in slike. Tako tudi vsi večji italijanski, egiptovski, indijski, burmanski in drugi časopisi.

Londonški »Manchester Guardian« je opisal življenjsko pot Moše Pijade od njegovega slikarstva v Münchnu do visokih političnih dolžnosti v poslednjih letih njegovega življenja. »Trpljenje v zaporih in težave partizanske vojne«, je pisal ta list, »so brez dvoma škodovali njegovemu zdravju, toda vse te nepravilnosti niso vplivale na njegovega duha...« »Times« je objavil daljši nekrolog, v katerem je opisal revolucionarno življenjsko pot predsednika Zvezne ljudske skupščine, ki je bil »ena najbolj priljubljenih osebnosti jugoslovanskega političnega življenja.« »Vesti o življenju in smrti Moše Pijade« so objavili tudi »Daily Telegraph«, »News Chronicle«, »Daily Worker« in drugi britanski listi.

Srečanje z Naserom

Borec za našo skupno stvar

Brzojavka CK Komunistične partije Italije

Centralni komite Komunistične partije Italije je poslal generalnemu sekretarju CK ZKJ tovarišu Titu naslednjo brzojavko:

»V imenu Komunistične partije Italije izražamo Vam in Centralnemu komiteju Zveze komunistov Jugoslavije najgloblje sožalje ob smrti tovariša Moše Pijade.«

V razgovorih, ki smo jih imeli, da bi znova upostavili prijateljske stike med našima partijama, smo lahko natanko ocenili njegove velike kvalitete političnega voditelja in borca za našo skupno stvar.

Njegov spomin bo dolgo živel med nami.

Palmiro Togliatti in Luigi Longo

Predsednik tuniške ljudske skupščine,

»Z veliko žalostjo smo zvedeli za izgubo, ki je doletela Vašo skupščino, Zvezo komunistov in vse ljudstvo s smrtjo tovariša Moše Pijade, starega revolucionarja in borca mednarodnega delavskega gibanja. Zaradi tega je njegova smrt izguba tudi za madžarske delavce in komuniste. Sprejmite sožalje madžarskega ljudstva, skupščine ter v mojem imenu.«

Ronay Sandor, predsednik ljudske skupščine LR Madžarske.

»V trenutku, ko sem zvedel za nenadno smrt mojega kolega, predsednika jugoslovanske ljudske skupščine Moše Pijade, sem občutil veliko žalost... Jugoslovanski Zvezni skupščini in pri-

Razgovor z brazilsko parlamentarno delegacijo

POSLEDNJA NALOGA TOVARISA MOŠE PIJADE DO ZADNJEGA DINA V SLUŽBI DOMOVINE

Do zadnjega diha je služil svoji socialistični domovini, ki jo je tako zelo ljubil, ki jo je gradil in za katero se je dolgo vrsto let tako junako boril. Do zadnjega diha je služil velikim idealom, za katere se je zavzemal vse svoje življenje — miru, bratstvu med narodi, napredku socializma. Da, tak je bil naš nepozabni tovariš Moša Pijade. Tak je bil tudi zadnje dni svojega življenja, ki jih je v službi svoje domovine preživel v Veliki Britaniji kot vodja jugoslovanske parlamentarne delegacije.

Jugoslovanska parlamentarna delegacija je bivala v Veliki Britaniji komaj teden dni, toda v tem kratkem času je opravila veliko delo. Njeni obiski v Londonu, Coventryju in drugih mestih, razgovori z vodilnimi državniiki, politiki, novinarji in delavci so obilo prispevali k zblizanju jugoslovanskega in britanskega ljudstva ter utrditvi tradicionalno britansko-jugoslovanske sodelovanje. To je tudi razumljivo, saj jo je vodil tovariš Moša Pijade, ki ni nikoli poznal počitka, ki se ni nikoli ni ustrašil naporov, za katerega ni bila nobena naloga pretežka.

Svojo zadnjo nalogo je tovariš Moša iz-

polnil tako kot vse prejšnje — predano in samopozitvno. Naporni program obiskov in razgovorov je izpolnjeval do podrobnosti, zavedajoč se veličine poslanstva, ki mu ga je zaupalo jugoslovansko ljudstvo.

Pred odhodom v Coventry so mu člani delegacije predlagali, naj ostane v Londonu in se odpovije. Tovariš Pijade pa je njihov predlog odklonil. Hotel je obiskati Coventry — mesto, ki ga veže z Beogradom tesno prijateljstvo — hotel se je razgovarjati z delavci v tovarnah Coventryja, pripovedovati jim o Jugoslaviji, o njenem boju, o uspehih, težavah...

Cutil je, da se ga je lotila bolezen. Predlagali so mu, naj se posvetuje z zdravniki. Toda tovariš Moša ni hotel biti bolan. Toliko dela ga je čakalo vsak dan, toliko dela ga je čakalo v domovini.

Ko se je vrnil iz Coventryja, je vso noč pripravil govor za slavnostno kosilo, ki ga je naslednji dan priredilo Mednarodno novinarsko združenje. To je bil njegov poslednji govor. Vanj je vložil vso svojo ljubezen do socialistične graditve v Jugoslaviji, vse svoje zaupanje v zmago načel aktivne in miroljubne koeksistence v odnosih med dr-

žavami in narodi. To je bila oporoka tovariša Moše Pijade.

V tem svojem zadnjem govoru je tovariš Moša med drugim dejal:

»Notranje življenje v Jugoslaviji, politično, gospodarsko, socialno in kulturno, je doseglo močan napredek. Naš družbeni sistem dobiva — zlasti od naše ustavne reforme v začetku leta 1953, ki je bila logično nadaljevanje procesa, začetega leta 1950 z ustanavljanjem delavskih svetov — tedaj bolj doletena in izdelana oblike. Toda čeprav naglo napredujemo, je graditev naše socialistične demokracije dolgotraven proces. Razvija se po svojem logičnem in naravnem teku, ker so pri nas že ustvarjeni taki družbeni odnosi, da s svojo lastno močjo hranijo njegovo gibanje v doleteni smeri...«

Temelj, ki smo ga dali našemu družbenemu sistemu z ustavnim zakonom iz leta 1953 — to pa je samouprava proizvajalcev v gospodarstvu in samouprava delovnega ljudstva v občini, mestu in okraju — je popolnoma potrdil svojo vrednost.

Nato je govoril o zunanjih politiki in mednarodnem položaju Jugoslavije. »Spominjam se,« je dejal, »kako so bili že pred leti med zagovorniki aktivne koeksistence tudi taki, ki so koeksistenco razumeli tako, kot da pomeni možnost, da države z različno politično, ekonomsko in socialno ureditvijo lahko mirno obstajajo druga poleg druge. Toda v takem pojmovanju koeksistence ni bilo več vsebine kakor v geografskem političnem

zemljevidu sveta. Vprašanje koeksistence ni v mirnem obstojanju držav, temveč v mednarodnem sodelovanju, v pogojih enakopravnosti velikih in malih držav in narodov, spoštovanju nacionalne suverenosti in spoštovanju načel nevmesavanja in notranje zadeve drugih držav, v reševanju mednarodnih sporov na miren način, v razgovori. Koeksistenco, kakor jo mi v Jugoslaviji pojmuje-mo, sloni na teh načelih in zahteva razvijanje aktivnosti s strani vseh držav in narodov, da bi se doseglo na tej osnovi mednarodno politično, gospodarsko in kulturno sodelovanje. Zato ne govorimo enostavno o koeksistenci, temveč o aktivni, miroljubni koeksistenci.

Nihče ne more oporekati, da ideja take aktivne miroljubne koeksistence danes vodi mnoge države v mednarodni aktivnosti. V današnjem položaju nasprotnih blokov se tudi na tako koeksistenco gleda z blokovskih pozicij. Na eni in na drugi strani pozabljajo, da je aktivna miroljubna koeksistenco kot temelj mednarodnega sodelovanja nastala na pobudo držav, ki niso vezane na bloke.

Mi v Jugoslaviji bomo ostali zvesti politiki dejavne miroljubne koeksistence in zato dosledno izven blokov in menimo, da tudi tista mednarodna dejanja, ki so v zadnjem času zadala največ udarcev taki koeksistenci, niso pokopala te važne manifestacije sodobnega mednarodnega življenja, pač pa so nasprotno še bolj potrdila njeno vrednost, in

sicer prav s tem, da so poslabšala mednarodne odnose. Če hočemo torej danes zboljšati mednarodne odnose — in pripravljeni smo, da vsi tako žele — nadaljnja pot ne more biti pokopavanje in zavračanje ideje dejavne miroljubne koeksistence, pač pa samo njeno utrjevanje.

Dejstvo, da govorimo o slabem vplivu blokov in o tem, da jih je treba v splošno korist nujno preprečiti, ne pomeni, da ne računamo z realnostjo njihovega obstoja. Jugoslavija želi sodelovati z vsemi državami in članicami kateregakoli bloka na temelju enakopravnosti in zaradi zboljšanja zvez z eno stranjo neče poslabšati odnosov z drugo. Prav tako menimo, da bi bilo v korist splošnemu zboljšanju mednarodnega položaja, če bi prišlo do čim večjega in živahnjega sodelovanja med državami članicami blokov.

Zasluga tovariša Moše Pijade je, da je predsednik zunanjepolitičnega odbora britanske laburistične stranke Sam Watson lahko ob zaključku obiska dejal:

»Vi ste po daljšem času prva jugoslovanska delegacija, ki je obiskala Veliko Britanijo. Ne emete misliti, da je bil vaš obisk le formalnega značaja. Morebiti niti ne veste, kako veliko delo ste opravili.«

Da, tak je bil tovariš Moša Pijade. Do zadnjega diha je služil socializmu in miru, svoji socialistični domovini, ki jo je tako neizmerno ljubil.